

Hingoa

KONGA I

Talateu

1. Hingoa nounou mo e kamata'anga
2. 'UHINGA'i lea
3. Fakaha 'o e Taulanga

KONGA II

Fokotu'u 'o e Ma'u Mafai mo e kau memipa 'o e Poate

4. Fokotu'u 'o e Ma'u Mafai
5. Poate 'a e kau Talekita
6. Ta'u ngaue 'o e kau Talekita
7. Talekita Fetongi
8. Vahenga
9. Mo'ua

KONGA III

Ngaahi Taumu'a, Fatongia mo e Mafai 'o e Ma'u Mafai

10. Ngaahi taumu'a 'a e Ma'u Mafai
11. Ngaahi fatongia 'o e Ma'u Mafai
12. Ngaahi Mafai 'o e ma'u Mafai

KONGA IV

Founga ngaue 'a e Poate

13. Fakataha
14. Miniti 'o e ngaahi fakataha
15. Fepaki 'a e kaunga fakataautaha mo e Ngaue
16. Ta'ekakato 'ikai fakata'e'aonga'i ha ngaue
17. Fakamo'oni'i 'o e tohi ngaue

KONGA V

Ngaahi koloa, ngaahi mo'ua mo e kau ngaue 'uluaki

18. Ngaahi koloa 'uluaki 'a e Ma'u Mafai
19. Liliu 'o e ngaahi koloa kehe ki he Ma'u Mafai
20. Hiki 'a e kau ngaue

KONGA VI

Ngaahi Tu'utu'uni kau ki he Pule Lahi mo e kau ngaue

21. Fokotu'u 'o e Pule Lahi
22. Ngaahi Fatongia mo e Mafai 'o e Pule Lahi

23. Fokotu'u 'o e Pule Taulanga mo e kau Tokoni Pule Taulanga
24. Ngaahi Mafai 'o e Pule Taulanga felave'i mo e ngaahi vaka
25. Vela 'i vaka
26. Mafai ke heka ki vaka
27. 'Ikai mo'ua
28. Kau ngaue tu'uma'u 'a e Ma'u Mafai
29. Ngaahi Komiti Fale'i 'a e Ngaue'aki Taulanga

KONGA VII

Ngaahi Tu'tutu'uni kau ki he Fakapa'anga

30. 'Ofisa Pa'anga Pule 'a e Ma'u Mafai
31. Ngaahi taumu'a 'a ia 'e ngofua ke ngaue'aki ki ai 'a e pa'anga 'a e Ma'u Mafai
32. Fakahu 'o e ngaahi pa'anga
33. Ngaahi mafai no
34. Palani ngaue fakata'u mo e fakafuofua fakapa'anga
35. Ngaahi founa ngaue fakatauhitohi mo e ngaahi fakamatala fakapa'anga
36. Ngaahi founa faka'atita
37. 'Oatu 'a e ngaahi fakamatala pa'anga mo e ngaahi lipooti faka'atita
38. Ngaahi lipooti kehe
39. Fakamatala 'o e ngaahi tohi fakapa'anga mo e fakamatala fakata'u

KONGA VIII

Ngaahi totongi mo e ngaahi tu'unga totongi Taulanga

40. Ngaahi ngaue fakahifo mo fakaheka uta
41. Mafai 'o e Ma'u Mafai ke hilifaki 'a e ngaahi totongi
42. Ngaahi totongi
43. Kinautolu 'oku ala totongi 'a e ngaahi totongi
44. Ngaahi tu'unga totongi
45. Ngaahi mafai ke heka ki he ngaahi vaka
46. Ngaahi tali totongi
47. Ngaahi mo'ua fakatahi mo e ngaahi mo'ua kehe
48. Mo'ua 'a e uta mo e ngaahi koloa
49. Ngaahi mafai ke fakatau pe tuku atu 'a e ngaahi koloa
50. Ta'ofi 'a e faka'ata
51. Faka'ata, fakasi'isi'i 'o e ngaahi totongi mo e tu'unga totongi

- 52. Kalofī
- 53. Tupu
- 54. Ngauc'aki

KONGA IX
Pailate

- 55. Ngaahi mafai Pailate
- 56. Ngaahi feitu'u pailate
- 57. Pailate
- 58. Faka'ataa mei he pailate
- 59. Kuo pau ke pailate
- 60. Vaka ke fakahūhū 'e ha pailate
- 61. Mafai ke fakangaue'i ha kau pailate
- 62. 'Ikai ala mo'ua fakatautaha ha pailate kuo laiseni
- 63. 'Ikai fakasi'isi'i fatongia 'o e 'eikivaka 'i he 'i ai 'a e pailate
- 64. Ala mo'ua 'a e taha 'oku 'a'ana pe 'eikivaka 'i ha maumau
- 65. Mo'ua sivile ki he mole pe maumau

KONGA X
Ngaahi koloa fakatu'utamaki

- 66. Ngaahi koloa fakatu'utamaki

KONGA XI
Ngaahi hia

- 67. Tautea ki hono fakafe'atungia'i 'o e Ma'u Mafai
- 68. Fakaha 'o e fakamatala loi
- 69. Fakamatala loi fekau'aki mo e fotunga 'o e vaka
- 70. Maumau'i fakalotokovi 'o e naunau mo e koloa 'o e taulanga
- 71. Hia fekau'aki mo e malu 'a e ngaahi vaka
- 72. 'Uli'i 'i ha taulanga

KONGA XII
Ngaahi kupu ki he ngaahi me'a kehe

- 73. Ala mo'ua 'a e 'eikivaka, taha 'oku 'a'ana ki ha maumau
- 74. Mafai ke ta'ofi
- 75. Fakamo'oni ko hai ia
- 76. Ngaahi tohi fakapulipuli
- 77. Ngaahi me'angaue 'e 'ikai ala fakatautuki

78. Ngaahi Tu'utu'uni
79. Ngaahi Tu'utu'uni tu'uma'u pe ngaahi Tu'utu'uni ki he Ngaue
80. Lao ki he Fola'u Vaka
81. Ha'i 'a e pule'anga

'Oku ou loto ki ai,

TAUFA'AHAU TUPOU IV.

29 'o 'Okatopa, 1998.

KO E LAO

KE NE FOKOTU'U E MA'U MAFAI KI HE NGAahi TAULANGA KE NE PULE'I MO FAKALELE HA NGAahi TAULANGA MAHINO 'I HE PULE'ANGA TONGA PEA KE NE FAI HA NGAahi TU'UTU'UNI KI HE NGAahi ME'A 'OKU FELAVE'I MO IA

[I 'o 'Okatopa, 1998.]

'OKU TU'UTU'UNI 'e he Tu'i mo e Fale Alea 'o Tonga 'i he Fakataha Alea 'o e Pule'anga 'o pehe:-

KONGA I – TALATEU

1. (1) 'E ui 'a e Lao ni ko e Lao ki he Mafai ki he Ngaahi Taulanga 1998.

Hingoa nounou mo e kamata'anga.

(2) Kuo pau ke kamata ngaue'aki 'a e Lao ni 'i ha 'aho 'e fanongonongo 'e he 'Ene 'Afio 'i he Fakataha Tokoni, pea 'e ngofua ke toki fanongonongo 'i ha ngaahi 'aho kehe ha ngaue'aki 'o ha ngaahi kupu kehekehe 'o e Lao ni.

2. 'I he Lao ni, tukukehe ha fakakaukau kehe 'e ha –

'Uhinga'i lea.

"Ma'u Mafai" 'oku 'uhinga ki he Ma'u Mafai ki he Ngaahi Taulanga kuo fokotu'u 'i he kupu 4;

"Poate" 'oku 'uhinga ki he Poate 'a e kau Talekita kuo fokotu'u 'i he kupu 5;

"poe" 'oku kau ki ai ha me'a 'oku tētē 'o ha fa'ahinga lahi, fuo mo e lanu 'a ia 'oku no'o ki he kilisitahi pea taumu'a ke tokoni ki he faifolau pe ha ngaahi taumu'a mahino kehe;

"Sea" 'oku 'uhinga ki he Sea 'a e Poate 'oku fokotu'u 'i he kupu 5;

"koniteina" 'oku 'uhinga ki ha me'a uta'anga me'angaue kuo ngaohi ke toutou ngaue'aki, kuo fo'u ke fakafaingofua'i hono fakauta lahi ki ai 'a e ngaahi koloa, 'oku lava 'o tapuni malu pea faingofua e ngaue ki ai, 'oku 'i ai 'a e ngaahi naunau 'i he tuliki ki he ngaahi taumu'a ko ia pea ko hono lahi 'oku 'i he tu'unga fua 'a e ISO;

"ngaahi koloa fakatu'utamaki" 'oku 'uhinga ki ha ngaahi koloa pe ngaahi me'a 'oku fakakalasi ko e ngaahi-koloa fakatu'utamaki 'e he Kouti ki Tahī Fakavaha'apule'anga ki he Ngaahi Koloa Fakatu'utamaki (IMDC), pea kau foki ai mo e ngaahi koloa pe ngaahi me'a 'oku fakaha ko e ngaahi koloa fakatu'utamaki fakatatau ki he Konga X;

"Talekita" 'oku 'uhinga ki ha memipa 'o e Poate kuo fokotu'u 'e he Minisita 'i he tu'utu'uni 'a e Lao ni;

"ngaahi totongi" 'oku kau ki ai 'a e ngaahi totongi taulanga, ngaahi totongi 'uhila mo e totongi uafu 'oku tanaki 'i he Lao ni ka 'oku 'ikai kau ki ai 'a e tukunga totongi;

"vaka 'oku folau fakavaha'a pule'anga" 'oku 'uhinga ki ha vaka 'oku ngaue fefakatau'aki 'i he vaha'a 'o ha taulanga pe feitu'u 'i Tonga pe ha taulanga pe feitu'u kehe 'i tu'a mei Tonga pe 'i he vaha'a 'o ha taulanga pe feitu'u 'i tu'a mei Tonga;

"Pule Lahi" 'oku 'uhinga ki he 'ofisa fakahokongaue pule 'o e Ma'u Mafai kuo fokotu'u 'i he kupu 21 'o e Lao ni pea kau ki ai mo ha taha 'oku ne fakahoko 'a e ngaahi fatongia 'o e Pule Lahi 'i he taimi lolotonga;

"ngaahi koloa" 'oku kau ki ai 'a e monumanu, 'anga'anga, ngaahi kato, ngaahi koloa fakataautaha, uta maheni, ngaahi koniteina, pea mo ha fa'ahinga me'a pe 'oku ala hiki holo;

"Kouti ki Tahī Fakavaha'apule'anga ki he ngaahi Koloa Fakatu'utamaki" 'oku 'uhinga ki he Kouti 'oku ne pule'i hono fa'o, fakahingoa, tokanga'i, tauhi, fa'o, fakamavahevahe'i mo hono fe'aveaki 'i tahi 'a e ngaahi koloa kuo fakamahino'i 'e he Kouti, 'a ia kuo 'atu 'e he Kautaha Fakavaha'apule'anga ki Tahī, pea fakatonutonu mei he taimi ki he taimi;

"ISO" 'oku 'uhinga ki he Kautaha Fakavaha'apule'anga ki he ngaahi Tu'unga;

"Eikivaka" 'oku 'uhinga ki he tokotaha kotoa pe, tukukehe ha pailate, 'oku ne pule'i mo tokanga'i ha fa'ahinga vaka;

"Minisita" 'oku 'uhinga ki he Minisita 'o e Malini mo e Ngaahi Taulanga;

"Potungaue" 'oku 'uhinga ki he Potungaue Malini mo e Ngaahi Taulanga;

"ngaahi tokoni faifolau 'i tahi" 'oku 'uhinga ki he kotoa 'o e ngaahi poe, maama kamo, ngaahi maaka mo e ngaahi faka'ilonga ke tokoni ki he faifolau 'i tahi, kau ai ha fa'ahinga tokoni faka'elekitulonika ki he faifolau 'i tahi 'a ia 'oku 'ikai uta 'i ha vaka;

"mahu'inga fakapa'anga haohaoa 'o e ngaahi koloa" ko e mahu'inga ia 'o e ngaahi koloa 'i he maketi to'o mei ai 'a e ngaahi mo'ua mo e ngaahi toenga no;

"vaka muli" 'oku 'uhinga, 'i he'ene felave'i mo e Konga IX, ki ha vaka 'a ia ko e taulanga fakamuimui na'e mavahe mei ai 'oku 'i tu'a mei Tonga pe ko ha vaka 'oku folau fakavaha'a Pule'anga;

"tokotaha 'oku 'a'ana" 'i he taimi 'oku ngaue'aki ai ki ha koloa, 'oku kau ai 'a e taha ko ia pe pche ko ia ko e taha 'oku 'a'ana 'oku ne fakamo'oni' ko ia 'a e 'ouna, tokotaha hu koloa mai, tokotaha hu koloa atu, konisaina (consigner), konisaini (consignee), kautaha vaka pe fakafofonga 'oku ne tokanga'i hono fakatau atu, tauhi, fakaheka, tokanga'i, faka'ata pe tiliva 'o e ngaahi koloa ko ia pe ko ha taha 'oku 'i ai 'ene totonu ke ma'u 'a e koloa; pea 'i he'ene ngaue'aki felave'i mo ha vaka, 'oku kau ai ha taha 'oku hoko ko e fakafofonga ki he taha 'oku 'a'ana, 'oku ne tokanga'i hono ma'u 'o e feleti pe totongi 'o e ngaahi totongi kehe felave'i mo e vaka pea kau ai ha kaunga-kau mo e tokotaha 'oku 'a'ana taha no vaka, taha 'oku ne fakalele, pe taha mokisi 'oku ne ma'u 'a e vaka pe taha fakafofonga kuo fakamafai'i 'o ha taha pche;

"pailate" 'oku 'uhinga ki ha pailate kuo laiseni 'oku fakangaue'i 'e he Ma'u Mafai fakataata ki he kupu 61 'o e Lao;

"taulanga" 'oku 'uhinga ki ha feitu'u 'oku fakamatala'i pe fakaha ko ha taulanga fakataata ki he kupu 3;

"Pule Taulanga" 'oku 'uhinga ki he Pule Taulanga mo ha to e Pule Taulanga Tokoni kuo fokotu'u 'i he kupu 23;

"Pulusi" 'oku 'uhinga ki hono pulusi 'i he Kasete;

"tu'unga totongi" 'oku 'uhinga ki he tu'unga totongi pe totongi 'oku hilifaki 'e he Ma'u Mafai 'i he Lao ni pea kau ki ai ha totongi taulanga (toll) pe no fale (rent), ka 'oku 'ikai ke kau ki ai 'a e ngaahi totongi (fees);

"Sekelitali" 'oku 'uhinga ki he Sekelitali 'o e Malini mo e Ngaahi Taulanga;

"kautaha fakahifo mo fakauta koloa" 'oku 'uhinga ki ha kautaha tatau ai pe pe kuo fakakautaha'i pe 'ikai, 'a ia 'i he fakakaukau 'a e Pule Lahi 'oku ne ma'u 'a e ngaahi naunau totonu 'e lava ke ne fakahoko kakato 'a e ngaahi ngaue fakahifo mo fakaheka koloa ki he kotoa 'o e ngaahi vaka 'oku nau ngaue'aki 'a e taulanga pea mo ha ngaahi fokotu'utu'u kehe 'a ia 'e tali 'e he Poate;

"ngaahi ngaue fakahifo mo fakaheka koloa" 'oku 'uhinga ki he fakahifo, tokanga'i, ngaue'aki 'o e naunau, (cranage), ngaahi misini fusi, tauhi pe fetuku 'o e ngaahi koloa pea mo hono tipositi pe tuku ha koloa 'oku tukuange ke ne tokanga'i, le'ohi pe pule'i;

"vaka" 'oku kau ki ai 'a e kotoa 'o e fa'ahinga 'o e vaka (ship), vaka (boat), vaka fokotu'u, pe vaka 'oku ngaue'aki pe lava ke ngaue'aki 'i he faifolau 'i he vai; pea kau ki ai ha huavakalafi (hoovercraft) pe vaka 'oku lele 'i he fukahi tahi, 'iuniti hiki holo 'i tahi, ka 'oku 'ikai kau ki ai ha popao pe vaka kehe na'e ngaahi 'i he fetunga tu'ufonua;

"fale tuku'anga koloa" 'oku kau ki ai ha fa'ahinga fale tuku'anga koloa pe, fale tuku'anga me'a pe fale kehe 'oku ma'u pe pule'i 'e he Ma'u Mafai 'a ia 'e lava ke tauhi fakalao ai 'a e ngaahi koloa;

"uafu" 'oku kau ki ai 'a e hu'anga vaka, uafu si'i, no'o anga vaka, hakenga vaka pe ngaahi feitu'u tatau 'oku lava ke fakaheka pe fakahifo mei ai 'a e kau pasese pe ngaahi koloa mei ha vaka.

Fakahā 'o e
Taulanga.

3. (1) Ko e Ngaahi Taulanga ko ia 'oku ngaue'aki ki ai 'a e Lāo ni kuo pau ko kinautolu pe 'oku fakahā 'i he Tepile ki he Lao ni.

(2) 'E ngofua ki he Minisita 'i he loto ki ai 'a e Kapineti mei he taimi ki he taimi ke ne fakaha 'i ha Tu'utu'uni ha feitu'u kehe ko ha taulanga 'i loto 'i he faka'uhinga 'a e Lao ni.

(3) Ko e taulanga kotoa pe kuo pau ke faka'uhinga 'i 'aki ha fakamatala fakalao mo ha saati pe palani kuo tā 'e he Potungaue pea pulusi 'i he Kasete.

KONGA II - FOKOTU'U 'O E MA'U MAFAI MO E KAU MEMIPA 'O E POATE

Fokotu'u 'o e
Ma'u Mafai.

4. (1) 'Oku fokotu'u 'i heni 'a e ma'u Mafai ki he Ngaahi Taulanga ke fakataumu'a hono pule'i mo fakalele 'a e ngaahi fakalele 'a e Ngaahi Taulanga mo e ngaahi koloa 'i he Tepile, pea mo ha Ngaahi Taulanga kehe 'i he Lao ni, pea kuo pau ke 'ne ma'u 'a e ngaahi mafai mo e ngaahi fatongia 'oku tuku ki ai 'e he Lao ni.

(2) Ko e Ma'u Mafai ko ha sino'i kautaha, 'oku lava ke ne kau ki ha ngaahi aleapau, ma'u, tauhi, tuku atu 'o e koloa, faka'ilo mo faka'ilo ia, mo fai 'a e kotoa 'o e ngaahi ngaue mo e ngaahi me'a kehe 'a ia 'oku fakalao ke fai 'e ha sino'i kautaha.

Poate 'a e kau
Talēkita.

5. (1) Ko e Ma'u Mafai kuo pau ke pule'i ia 'e ha Poate 'a e kau Talekita 'a ia kuo pau ke kau ki ai 'a e Sea, ko ha Tokoni Sea mo e kau memipa 'e toko 5, ko e kotoa 'o kinautolu kuo pau ke fokotu'u 'e he Minisita, 'i he loto ki ai 'a e Kapineti.

(2) Ko e Poate kuo pau ke kau ki ai 'a e fa'ahinga 'a ia 'oku, 'i he fakakaukau 'a e Minisita, lava me'a, poto'i ngaue, fa'a ngaue mo falala'anga, ka 'e Ielci ange kapau 'oku 'i ai ha'ane taukei ngaue 'i he pisinisi, pule'i ngaue, pa'anga pe ngaahi ngaue ki tahi.

(3) 'E fai ha ngaahi tohi kole ki he tu'unga memipa 'i he Poate ki ha tu'uaki kuo pau ke fai 'i ha taha 'o e ngaahi nusipepa fakalotofonua pea mo e letioo 'i ha mahina 'e taha pe lahi ange kimu'a 'i hono fokotu'u ha taha pea kuo pau ke fakakaukau 'i 'e he Minisita 'a e ngaahi tohi kole kotoa pe, ca toki fokotu'u ha taha.

Ta'u ngaue 'o e
kau Talekita.

6. (1) Ko e Talēkita kotoa pe kuo pau ke ngaue 'i ha ta'u ngaue ko e ta'u 'e 3 pea kuo pau ke ngofua ke to e fokotu'u ia ki ha toe ta'u ngaue 'e taha, ka kuo pau 'e 'ikai ha Talekita te ne ngaue 'o laka hake 'i he ta'u 'e 6.

(2) 'E ngofua ki ha Talēkita 'i he fa'ahinga taimi pe ke ne fakafisi mei he ngaue 'aki ha'ane faitohi ki he Minisita.

(3) 'E ngofua ki he Minisita 'i he loto ki ai 'a e Kapineti 'i he taimi pe fakamaloo'i ha Talēkita -

- (a) ki ha'ane ta'emalava, ta'etokanga'i hono fatongia, anga ta'etaau, pe kuo tu'utu'uni 'e he fakamaau'anga 'oku 'ikai to e lava 'o totongi e mo'ua (bankrupt); pe
- (b) kapau 'oku ne fakapapau'i kuo mavahe 'aupito 'a e Talékita mei Tonga; pe
- (c) kapau 'e li'aki hokohoko tu'o 3 'a e Talékita mei ha fakataha 'a e Poate ta'e lava ke fakamo'oni'i 'a e 'i ai ha 'uhinga faka'atu'i malohi ki he'ene li'aki.

(4) Ka mate ha Talékita, pe fakafisi, pe fakamäloloo'i mei he ngaue, 'e ngofua ki he Minisita 'i he loto ki ai 'a e Kapineti ke ne fokotu'u ha taha kehe ke ne fetongi 'a e Talékita ko ia ke ne ngaue kae'oua kuo 'osi 'a e ta'u ngaue 'a e Talékita kimu'a kapau na'e te'eki ngata 'ene hoko ko e Talékita.

(5) 'E ngofua ki he Minisitä 'i he loto ki ai 'a e kapineti ke ne fetongi 'a e kotoa pe konga 'o e Poate ki ha'anau talangata, a ki he ngaahi kupu 14, 15 mo e 31 ki he 39.

7. (1) Kuo pau ke fokotu'u ha Talékita Fetongi 'e ua 'e he Minisita 'i he loto ki ai 'a e kapineti, ke hoko ko e fetongi 'o ha Talékita 'o fakataua ki he kupu-si'i (2). Talékita Fetongi.

(2) Ka 'i ai ha Talékita 'oku 'ikai to e lava fakataimi ko ha'anc puke, li'aki, pe ngaahi 'uhinga faka'atu'i malohi kehe ke ma'u ha fakataha 'a e Poate, 'e ngofua ke ma'u fakataha ha Talekita Fetongi.

(3) Kuo pau 'e 'ikai ngofua ke hoko ha Talekita Fetongi ko ha Sea 'o e Poate.

(4) Ko ha Talekita Fetongi lolotonga 'ene ma'u fakataha ko e fetongi 'o e Talekita kuo pau ke lau pe ia ko e Talekita pea kuo pau ke 'i ai 'ene totonu ke fakahoko 'a e kotoa 'o e ngaahi totonu 'a e Talekita 'i he fakataha ko ia.

(5) Ko ha fokotu'u 'o ha Talekita Fetongi, pea ko ha ngaue kuo ne fai 'i hono fokotu'u ko ia, pea ko ha ngaue kuo fai 'e he Ma'u Mafai lolotonga 'a e ngaue faka-Talekita ha Talekita Fetongi, kuo pau 'e 'ikai fahu'ia ia 'i ha hopo 'o makatu'unga ko hono fokotu'u kuo te'eki ke fakahoko pe kuo ngata.

8. Ko e kau Talekita 'o e Poate 'e ngofua ke totongi atu mei he pa'anga 'a e Ma'u Mafai 'enau vahe mo ha ngaahi totongi kehe 'e tu'utu'uni 'e he Kapineti mei he taimi ki he taimi. Vahenga.

9. (1) Kuo pau 'e 'ikai fua 'e he Pule'anga ha ngaahi mo'ua 'o e Ma'u Mafai hili 'a e 'aho na'e fokotu'u ai. Mo'ua.

(2) Kuo pau ke ngata pe 'a e mo'ua 'o e mo e ngaahi 'eke ki he Ma'u Mafai 'i he lahi 'o e mahu'inga fakapa'anga haohaoa 'ene ngaahi koloa.

KONGA III - NGAahi TAUMU'A, FATONGIA MO E MAFAI 'O E MA'U MAFAI

10. Ko e ngaahi taumu'a 'a e Ma'u Mafai ke faka'ai'ai, fakalotolahi'i mo tokoni 'i hono fakalakalaka 'o e ngaahi taulanga 'oku lelei mo faingamalie fakakomesiale 'i Tonga 'a ia 'oku ngaue'aki ki ai 'a e Lao ni. Ngaahi taumu'a e Ma'u Mafai.

Ngaahi fatongia
'o e Ma'u Mafai.

11. Ko e ngaahi Fatongia 'o e Ma'u Mafai ko hono fokotu'u, fakalelei'i, tauhi, fakalele mo pule'i 'a e ngaahi taulanga, ngaahi ngaue mo e ngaahi me'angaue 'oku felave'i, mo hono fakalele 'o ha taulanga, kau ai, kae 'ikai fakangatangata ki -

- (a) hono pule'i mo tauhi 'o e ngaahi taulanga fe'unga mo lelei, ngaahi me'angaue, ngaahi ngaue mo e malu 'i he ngaahi taulanga;
- (b) hono fakahoko 'o ha fa'ahinga koloa pe fakahoko 'o ha fa'ahinga ngaue 'oku fiema'u ke fakahoko'a e ngaahi taumu'a 'o e Ma'u Mafai;
- (c) he pule'i 'o e faifolau mo e tauhi 'o e ngaahi naunau tokoni faifolau 'i loto 'i he ngaahi taulanga;
- (d) hono fakamaket'i mo e faka'ai'ai hono ngaue'aki, fakalelei'i mo e fakalalakaka 'o e ngaahi taulanga; mo e
- (e) tokanga'i 'o e ngaahi ngaue 'i loto 'i he ngaahi taulanga.

Ngaahi Mafai 'o
e Ma'u Mafai.

12. (1) Fakatatau ki he Lao ni pea mo ha tu'utu'uni kuo fa'u 'i ai, kuo pau ki he Ma'u Mafai ke ne ma'u 'a e kotoa 'o e ngaahi mafai (powers), totonu mo e mafai (authorities) 'oku fiema'u pe 'aonga ke lava 'o fakahoko 'aki hono ngaahi fatongia.

(2) 'O 'ikai ke fakangatangata 'a e fakalukufua 'o e kupusi'i (1), kuo pau ki he Ma'u Mafai ke ne ma'u 'a e mafai ke ne 'atu 'a e Ngaahi Tu'utu'uni Tu'uma'u pe Ngaahi Tu'utu'uni ki he Ngaue 'o felave'i mo e ngaahi me'a ni -

- (a) fakalele pe pule'i ha taulanga 'oku ha 'i he Tepile ko ha ngaue fakakomesiale pea koe'uhi ko e taumu'a ko ia 'e ngofua ke ne tanaki 'a e ngaahi totongi taulanga ko ia, ngaahi totongi (fees) mo e ngaahi tu'unga totongi ko ia tupu mei hono pule'i mo e fakalele 'o ha taulanga, pea 'e ngofua ke ne hiki, holoki pe ta'ofi ha totongi (charge), totongi (fees) pe tu'unga totongi pehe, hili ha 'aho 'e tolungofulu mei hono pulusi;
- (b) fokotu'u mo fakangaue'i 'a e kakai ko ia 'oku ne pehe 'oku fiema'u ke fakahoko lelei hono ngaahi fatongia;
- (c) kau ki ha alepau, kovinante, pe ha fa'ahinga felotoi pe ki hono fokotu'u 'o ha ngaahi feitu'u talitali'anga 'a ia 'oku tu'utu'uni 'e ha lao kehe;
- (d) fakamafai'i ha taha ke ne fai ha ngaue pe fakahoko na me'a ko e fakahoko hono ngaahi fatongia mo hono ngaahi mafai;
- (e) fai ha pisinisi pe fa'ahinga ngaue 'a ia 'oku ha ki he Ma'u Mafai 'oku fiema'u pea 'aonga ki hono fakahoko hono ngaahi fatongia;
- (f) ma'u no, ma'u mai, langa, fokotu'u, ngaahi, 'oatu, tauhi pe monomono 'i ha fa'ahinga me'a pe 'oku tu'utu'uni 'e he Ma'u Mafai koe'uhi ko e ngaahi taumu'a 'o e Lao ni pe ke fakatau atu pe ka 'ikai ko hano tuku atu 'a e me'a ko ia;

- (g) fakahoko 'a e ngaahi ngaue totongi 'i he loto'i taulanga, kau ai 'a c;
- (i) no'o, taulani'i, tau, hiki pe toho ha vaka ki he toho'anga vaka;
 - (ii) heka pe hifo 'a e kau pasese ki he pe mei ha vaka, kau ai hono 'ai ha ngaahi feitu'u tu'uta'anga;
 - (iii) teuteu ha fanga ki'i vaka fetuku koloa pe ke fokotu'u, laiseni mo pule'i (regulate) 'a kinautolu 'oku fakalele 'a e fanga ki'i vaka fetuku koloa;
 - (iv) pailate'i 'o e ngaahi vaka;
 - (v) fokotu'u mo tauhi 'a e ngaahi naunau tokoni faifolau kac fakatatau pe ki he ngaahi mafai 'o c Sekelitali;
 - (vi) fakafa'ahinga, fua mamafa, fua loloa, tauhi, tuku ki he fale tuku'anga koloa pe ko ha fa'ahinga tokanga'i pe 'o e ngaahi koloa; mo
 - (vii) 'oatu 'o e lolo, vai pe ngaue fakatelefono pe ngaahi koloa kehe mo e ngaahi ngaue ki he ngaahi vaka, pe fai ha tokoni ki he ngaahi vaka pe kumi ha koloa kuo mole, ngoto pe tukia pe mahaia;
- (h) fokotu'u mo pule'i 'a kinautolu 'oku nau fakalele ngaue mo e kau ngaue lau'aho mo e me'a ngaue kehe; pea mo kinautolu 'oku nau fakalele ngaue kehe 'e tali 'e he Poate:
- (i) fokotu'u mo pule'i 'a e ngaahi ngaue fakakomesiale 'oku fai 'i he pe 'i loto taulanga;
 - (j) ki hono fetuku pe tauhi 'o ha ngaahi koloa 'i he fale tuku'anga koloa 'i ha taulanga pe ki hano 'utu 'o e ngaahi vaka;
 - (k) teuteu 'a e ngaahi ngaue fakamalu'i mo tamate afi, tatau pe 'i he 'i loto taulanga pe 'i ha feitu'u kehe, 'o hange ko ia 'e peche 'e he Ma'u Mafai 'oku fiema'u ki he taumu'a ke tamate'i ha afi pea mo malu'i 'a e mo'ui mo e koloa;
 - (l) pule'i hono langa mo hono ngaue'aki 'o e ngaahi uafu, ngaahi toho'anga vaka mo e ngaahi ngaue kehe, tatau ai pe pe 'oku 'i 'olunga pe 'i lalo 'i he laine ngata'anga 'o e hu'a 'a e tahi, 'i loto 'i ha taulanga;
- (m) tanu, tata, tapuni'i pe fakama'olunga ha konga 'o ha kelekele 'oku ma'u 'e he Ma'u Mafai, fakatatau ki ha ngaahi tu'utu'uni 'o ha Lao kehe pe tu'utu'uni fakalao;
- (n) tanaki atu, liliu pe to c langa ha taulanga pe ha konga 'o ha taulanga;
- (o) ma'u ha kelekele pehe pea fakahoko ha ngaahi ngaue mo fai 'a e ngaahi ngaue mo e ngaahi me'a ko ia 'oku fiema'u mo lelei ki he ngaahi fatongia 'o e Ma'u Mafai fakatatau ki he ngaahi kupu 'o e lao ni pe ha lao kehe;

- (p) fakatau, liliu, lisi, no pe ka 'ikai ko hano tuku atu ha konga 'o 'ene ngaahi koloa;
- (q) fai ha fa'ahinga me'a koc'uhi ko e ngaahi taumu'a ki hono
- (i) fakalelei'i 'a e poto'i ngaue (skills) 'a e kau ngaue 'o e Ma'u Mafai; pe
- (ii) fakalelei'i 'a e ngaahi me'angaue 'a e Ma'u Mafai pea mo e anga hono ngaue'aki mo hono tauhi 'o e ngaahi me'angaue ko ia;
- (r) fokotu'u, pule'i, tokanga'i mo tauhi, pe totongi ki ha pa'anga vahenga malolo (provident fund) pe ha ngaahi polokalama vahenga malolo (superannuation scheme) kehe ki he lelei 'a e kau ngaue pe ko e fa'ahinga 'oku fakafalala 'i ha taha ngaue kuo pekia;
- (s) kau ki ha pea fai ha ngaahi fokotu'utu'u pe felotoi aleapau pe 'oku fiema'u ki hono fakahoko 'o ha mafai pe fatongia kuo tuku ki he Ma'u Mafai 'e he Lao' ni, fai 'a e me'a kotoa 'oku fiema'u pe faingamalie ke fakahoko felave'i mo e pe kaunga ki he fakahoko hono ngaahi fatongia 'i he Lao ni pe 'i ha lao kehe.

(3) Neongo 'a e kupusi'i (1) pe (2), kuo pau 'e 'ikai hoko 'a e Ma'u Mafai ko ha fakafofonga 'o ha vaka, pe taha 'oku 'a'ana pe taha 'oku fakalelei ki ha vaka.

(4) Ko e ngaahi mafai 'oku foaki 'e he kupusi'i (1) kuo pau ko e tanaki atu ka 'oku 'ikai ko hano fakasi'isi'i ha mafai kehe kuo foaki ki he Ma'u Mafai 'e he Lao ni pe ha lao kehe.

KONGA IV - FOUNGA NGAUE 'A E POATE

Fakataha.

13. (1) Kuo pau ki he Sea, pea ka mama'o, ko hono Tokoni, te ne sea 'i he kotoa 'o e ngaahi fakataha 'a e Poate. 'I he mama'o 'a e Sea mo hono Tokoni kuo pau leva ke fokotu'u 'e he kau memipa ma'u fakataha ha taha 'iate kinautolu ko e Sea 'i he fakataha ko ia.

(2) Kuo pau ke fakahoko 'a e 'uluaki fakataha 'a e Poate 'i ha 'aho, taimi mo e feitu'u 'e fokotu'u 'e he Sea pea ko e ngaahi fakataha kimui ai kuo pau ke fakahoko ia 'i he ngaahi taimi mo e ngaahi feitu'u ko ia 'e tu'utu'uni 'e he Poate mei he taimi ki he taimi, ka kuo pau 'e 'ikai ke 'osi ha mahina 'e ua mei he fakataha 'e taha ki he fakataha hoko mai.

(3) 'E ngofua ki he Sea pea, kapau 'e mama'o, ko hono Tokoni 'i ha kole 'a e Pule Lahi 'i ha fa'ahinga taimi pe ke fakahoko ai ha fakataha makehe 'a e Poate pea kuo pau, 'i ha tohi kole 'a ha taha 'o e kau Talekita 'e tolu 'o e Poate 'o fakaha ai 'a e me'a ke alea'i, fakahoko ha fakataha makehe 'a e Poate 'i loto 'i he 'aho 'e fitu mei he'ene ma'u 'e ia ha kole pehe.

(4) 'I he fakataha kotoa pe kuo pau ko e tokolahi fe'unga ke fai ha fakataha ko e kau Talekita 'e toko tolu.

(5) Ko e ngaahi ngaue ha fakataha 'a e Poate kuo pau ke tu'utu'uni ki ai 'a e tokolahi 'o e kau Taläkita ma'u fakataha.

(6) Ko e me'a kotoa pē 'i ha fakataha 'a e Poate kuo pau ke tu'utu'uni ki ai 'a e tokolahi 'o e kau Taläkita ma'u fakataha.

(7) Kuo pau ki he Sea 'i ha fakataha ke ne fili pea ka hoko 'o tokolahi tatau 'a e ngaahi fili, kuo pau ke ne fakahä loto aofangatuku.

(8) Ko ha tu'utu'uni tohi 'oku fakamo'oni hingoa ki ai pe loto ki ai 'i ha tohi pe fekisimili 'e ha tokolahi 'o e kau Taläkita kuo pau ke tatau pe ia mo fakalao 'o hange pe na'e paasi 'i ha fakataha 'a e Poate.

(9) Ko ha Talekita 'oku 'i ai ha'ane felave'i fakapa'anga mo ha me'a 'oku 'omai ki he Poate kuo pau ke ne fakaha 'ene felave'i ko ia ki he Sea pea 'e 'ikai kau ia hono fakakaukau'i 'a e me'a ko ia.

(10) Fakataatau ki he ngaahi kupu 'o e Lao ni, 'e ngofua ki he Poate ke pule'i (regulate) 'ene ngaahi fakataha 'i ha founga 'oku ne pehe 'oku taau.

14. (1) Kuo pau ke fakahoko he Poate hono tauhi 'o e ngaahi miniti 'i ha tohi, kuo teuteu ki he taumu'a ko ia, 'o e kotoa 'o e ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi ngaue 'i he'ene ngaahi fakataha angamaheni mo makhe. Miniti 'o e ngaahi fakataha.

(2) Kuo pau ke 'oatu 'a e ngaahi miniti ki he fakataha hoko mai 'a e Poate pea kapau 'e tali, kuo pau ke fakamo'oni ki ai 'a e Sea.

(3) Kuo pau ke 'oatu ha tatau 'o e ngaahi miniti 'o e fakataha kotoa pe ki he Talekita kotoa pe.

15. (1) (a) Ko ha Talekita pe ha taha ngaue 'o e Ma'u Mafai 'oku 'i ai ha'ane kaunga fakapa'anga pe ngaahi kaunga kehe, fakahangatonu pe ta'efakahangatonu, 'i ha fa'ahinga aleapau pe ha aleapau fakaangaanga pe ha ngaahi me'a kehe 'oku felave'i mo e Ma'u Mafai kuo pau 'e 'ikai ke fakangofua ia ke ne fakahu atu ha'ane talamahu'inga pe foaki kiate ia ha aleapau ngaue. Fepaki 'a e kaunga fakataautaha mo e ngaue.

(b) Kuo pau ki he Ma'u Mafai ke 'oua na'a ne kau ki ha aleapau pe féngaue'aki mo ha pisinisi 'a ia 'oku fekau'aki mo ha Talekita pe taha ngaue.

(2) Ko ha Talekita pe ha taha ngaue 'o e Ma'u Mafai 'oku 'i ai ha'ane kaunga ki ha me'a 'a e Ma'u Mafai ka 'oku 'ikai ke fakaha 'e lava ke fakamalolo ia mei he tu'unga ko ia ta'e ma'u ha totongi huhu'i.

16. (1) Kuo pau 'e 'ikai ha ngaue pe founga ngaue 'a e Poate 'e fakata'e'aonga'i pe fehu'ia koe'uhi pe ko e 'i ai ha ta'ekakato 'i he kau Talekita. Ta'ekakato 'ikai fakata'e'aonga'i ha ngaue.

(2) Ko e kotoa 'o e ngaahi ngaue kuo fai loto ma'a 'e ha taha ko ha Talekita ia kuo pau ke fakalao ia 'o hange pe ko ha Talekita ia neongo ne toki 'ilo'i kimui ha ngaahi fehalaaki 'i hono fokotu'u.

17. (1) Kuo pau 'e 'ikai ke 'ai 'a e sila 'a e Ma'u Mafai ki ha ngaahi tohi ngaue fekau'aki mo ha aleapau, kovinanite pe felotoi tukukehe ka 'i ai ha tu'utu'uni ki ai 'a e Poate pea 'i he 'ao 'o e Sea pea mo ha Talekita kehe 'e taha, pea ko hono 'ai ko ia 'o e sila kuo pau ke fakamo'oni 'aki ia 'a e fakamo'oni hingoa ki ai 'a kinua ko ia. Fakamo'oni 'o e tohi ngaue.

(2) Ko e kotoa 'o e ngaahi tohi fekau'aki mo ha aleapau kovinanite pe felotoi 'a ia 'oku kau ki ai 'a e Ma'u Mafai, kehe meia kinautolu 'oku tu'utu'uni 'e he 'lao pe ha ngaahi tu'utu'uni kehe kuo fa'u fakatatau ki he Lao ni pe ha tu'utu'uni kuo paasi 'e he Poate pea 'ai ki ai 'enau sifa, 'e ngofua ke fakamo'oni ma'a e Ma'u Mafai 'a e Spa pe ko e Pule Lahi, pe Talekita pe taha ngaue 'a e Ma'u Mafai kuo fakamafai'i fakalukufua pe fakapatonu 'e ha tu'utu'uni, kuo paasi 'i ha fakataha 'a e Poate.

KONGA V - NGAABI KOLOA, NGAABI MO'UA MO E KAU NGAUE 'ULUAKI

Ngaahi koloa
'uluaki 'a e
Ma'u Mafai.

18. (1) Ko e ngaahi koloa 'uluaki 'a e Ma'u Mafai kuo pau ko e:
- (a) kotoa 'o e ngaahi fale, ngaahi me'a kuo fokotu'u mo e ngaahi fakalelei 'oku tu'u 'i he pe fehokotaki ki he pe ofi ki he ngaahi taulanga 'oku fakamatala'i 'i he Tepile ki he Lao ni, 'a ia 'oku ngaue'aki 'e he Pule'anga 'i he 'aho 'e kamata ngaue'aki ai 'a e Lao ni ki hono tauhi mo fakalele 'o ha ni'ihii 'o e ngaahi taulanga ko 'ia; mo e
 - (b) kotoa 'o e ngaahi vaka, saliote misini, misini mamafa, misini, me'angaue, ngaahi tuku'anga koloa, naunau fale mo e ngaahi me'angaue tété pe 'oku 'i 'uta 'a ia 'oku ha'ana 'e he Pule'anga ki hono tauhi mo fakalele 'o ha taulanga 'i he 'aho 'e kamata ngaue'aki ai 'a e Lao ni.

(2) Ko e ngaahi koloa ko ia kuo lau ki ai 'i he kupusi'i (1) 'o e kupu ni 'oku ma'u fakalao 'e he Ma'u Mafai.

(3) Kuo pau ke fakahoko 'e he Pule'anga 'a e kelekele ko ia 'oku fakamatala'i 'i he Tepile ki he Lao ni ke liliu leva ki he Ma'u Mafai 'i he taimi 'e kamata ngaue'aki ai 'a e Lao ni 'i he ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi tu'unga 'oku ne pehe 'oku taau.

(4) Ka 'i ai hano fehu'ia pe kuo hoko ha koloa ko e pe ko e koloa 'ia pe fatongia 'o e Ma'u Mafai, ko e fehu'i ko ia kuo pau ke tu'utu'uni ki ai 'a e Kapineti.

Liliu 'o e
ngaahi koloa
kehe ki he Ma'u
Mafai.

19. (1) Kuo pau ke liliu ki he Ma'u Mafai, ke lava ke fakahoko hono ngaahi fatongia 'i he Lao ni, 'a e ngaahi koloa kehe kuo ma'u fakalao pe 'oku 'a e Pule'anga 'a ia 'e tu'utu'uni ki ai 'a e Kapineti mei he taimi ki he taimi.

(2) 'I hono fai 'o ha liliu pehe, ko e kotoa 'o e ngaahi mo'ua, ngaahi mo'ua 'oku ala hoko mo e ngaahi fatongia 'oku felave'i mo e pe kau ki he koloa ko ia kuo pau ke liliu ki he pea ma'u fakalao 'e he ki he Ma'u Mafai pea kuo pau ke lau na'e fakatupu 'e he Ma'u Mafai.

(3) Ko e kelekele kuo ma'u 'e he Pule'anga 'i he Lao ki he Kelekele koe'uhi ko e ngaahi taumu'a 'o e Lao ni, 'e lava ke lisi atu ia ki he Ma'u Mafai.

Hiki 'a e kau
Ngaue.

20. (1) 'I hono kamata ngaue'aki 'a e Lao ni pea mo hono fokotu'u 'o e Ma'u Mafai, ko e kakai ko ia 'oku fiema'u 'e he Ma'u Mafai 'a ia ne fakangaue'i 'e he Pule'anga kimu'a pe pea fokotu'u 'a e Ma'u Mafai pea

na'a nau fakahoko 'a e ngaahi fatongia kuo tuku ki he Ma'u Mafai 'e he Lao ni, 'e ngofua, 'i he'cnau fili, ke lau kuo nau hiki ki he ngaue 'a e Ma'u Mafai 'i he ngaahi tu'unga 'a ia kuo pau ke tu'utu'uni ki ai 'a e Ma'u Mafai ka 'e 'ikai ke si'isi'i ange ai 'a e monu'ia te nau ma'u 'i he me'a ko ia na'a nau ma'u kimu'a pe pea nau hiki ki he Ma'u Mafai, 'i hono fakakaukau' 'a e ngaahi vahenga mo e ngaahi tu'unga 'o e ngaue lolotonga 'ena'u ngaue ma'a e Pule'anga.

(2) Ka 'i ai ha taha na'e ngaue ki he Pule'anga 'i he lakanga ma'u vahenga malooloo ka kuo hiki 'o ngaue ma'a e Ma'u Mafai, ko e taha ko ia kuo pau ke ne kei ma'u 'a e ngaahi totonu mo e ngaahi monu'ia kuo ne ma'u 'i he Lao ki he Ngaahi Vahenga malölö pea mo ha ngaahi tu'utu'uni kuo fa'u 'i ai.

(3) 'E 'ikai ha me'a 'i he kupu ni te ne ta'ofi hano 'oatu fakataimi ki he Ma'u Mafai ha kau 'ofisa mei he ngaue 'a e Pule'anga 'i ha ngaahi tu'unga 'a ia 'e felotoi ki ai 'a e Pule'anga mo e ma'u Mafai.

KONGA VI - NGAABI TU'UTU'UNI KAU KI HE PULE LAHI MO E KAU NGAUE

21. (1) Kuo pau ke fokotu'u 'e he Poate ha Pule Lahi, 'a ia kuo pau ke ne toe hoko pe ko e sekelitali ki he Poate. Fokotu'u 'o e
Pule Lahi.

(2) Ko e ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi tu'unga 'o e ngaue 'a e Pule Lahi kuo pau ke tu'utu'uni ki ai 'a e Poate pea fakahu ki ha tohi aleapau ngaue.

(3) Kuo pau 'e 'ikai ke fakamalooloo' 'a e Pule Lahi mei hono lakanga ta'e loto ki ai 'a e Poate.

(4) Kuo pau ke tuku tafataha pe 'e he Pule Lahi 'a e kotoa hono taimi ngaue ki he Ma'u Mafai pea kuo pau 'e 'ikai, ta'e ma'u 'a e fakangofua tohi 'a e Poate, te ne ma'u ha lakanga pe ngaue kehe, tatau ai pe pe 'oku totongi pe 'ikai, tukukhe kapau 'oku ne hoko ko e memipa 'o ha Ma'u Mafai, Komiti, Komisoni kuo fokotu'u 'e he Pule'anga.

(5) Kuo pau ke tuiaki 'a e Pule Lahi ki he ngaahi taumu'a, fakahoko 'a e ngaahi fatongia pea 'e ngofua ke ne ngaue'aki fakatau ki he fakangofua 'a e Poate 'a e ngaahi mafai kuo tuku ki he Ma'u Mafai.

(6) 'E ngofua ki he Pule Lahi ke ne fa'u ha ngaahi Tu'utu'uni Tu'uma'u pe ngaahi tu'utu'uni kehe 'oku 'ikai fchangahangai mo e lao ni ki hono fakalele mo hono pule'i lelei 'o e Ma'u Mafai 'a ia 'oku ne pche 'oku taau.

(7) Kuo pau ki he kotoa 'o e kau ngaue ke nau lau 'a e ngaahi Tu'utu'uni Tu'uma'u 'i he ta'u takitaha, 'o nau fakamo'oni hingoa ki he mahino kiate kinautolu mo 'enua tali 'a e ngaahi me'a 'oku ha ai.

22. (1) Kuo pau ki he Pule Lahi -

- (a) ke ne hoko ko e 'ofisa fakahokongaue pule 'a e Ma'u Mafai, 'o ne fatongia'aki ki he Poate 'a hono pule'i mo hono fakahoko 'a e Ngaahi Taumu'a mo e Ngaahi Fatongia 'o e Ma'u Mafai; pea

Ngaahi fatongia
mo e mafai 'o e
Pule Lahi.

(b) fakatatau 'ki he ngaahi kupu 'o e Lao ni pea ki ha fa'ahinga tu'utu'uni kuo tali 'i ha fakataha 'a e Poate, ke ne fai 'a e ngaahi me'a, kotoa 'oku fiema'u pe ala fai 'oku fekau'aki mo e pe kaunga ki, hono fakahoko hono ngaahi fatongia 'i he Lao ni pe ha lao kehe pea tautefito, ka ke 'ikai fakangatangata ai 'a e fakalukufua 'o e kupu 'i mu'a, kuo pau:

(i) ke ne ma'u 'a e mafai ke fai pe ke kau ki ha ngaahi alepau ma'a e Ma'u Mafai, fakatatau, ki ha ngaahi tu'utu'uni 'a e Poate;

(ii) 'i ha taimi 'o ha fakatu'utamaki, ke ne ma'u 'a e mafai ke ne fakamafai 'i pea tu'utu'uni hano fakahoko 'o ha ngaue pe fai 'o ha fa'ahinga me'a 'a ia 'oku fakamafai 'i 'a e Ma'u Mafai ke ne fakahoko mo fai 'a ia 'oku, 'i he'ene fakakaukau, fiema'u ki he fakalele 'o e ngaahi ngaue taulanga pe ko e malu 'a e kakai 'i he ngaahi vaka, pea 'e ngofua kiate ia ke ne tu'utu'uni ki he ngaahi fakamole 'o hono fakahoko 'o e ngaue ko ia pe fai 'o e me'a ko ia ke totongi mei he ngaahi pa'anga 'a e Ma'u Mafai;

(iii) ke ne fakamatala ha me'a pe 'oku fai 'i he palakalafi-si 'i (ii) ki he fakataha hono hoko 'a e Poate.

(2) 'I ha taimi 'oku 'ikai lava ai 'e he Pule Lahi 'o fakahoko hono ngaahi fatongia koe'uhi ko ha'ane' puke, mama'o mei he ngaue pe 'uhinga pehe pe kapau 'oku 'ata 'a e lakanga 'o e Pule Lahi, 'e lava 'e he Poate ke ne fokotu'u ha tokotaha mei he kau pule ke ne fakahoko hono ngaahi fatongia 'i he vaha'a taimi ko ia 'oku 'ikai ma'u ngaue ai 'a e Pule Lahi pe 'ata ai 'a e lakanga ko ia.

(3) 'E ngofua ki he Pule Lahi mei he taimi ki he taimi 'aki ha'ane faitohi, pe fakalukufua pe fakahangatonu, ke ne tekaki ki ha 'ofisa pe taha ngaue 'o e Ma'u Mafai 'a ia 'oku ne pehe 'oku taau, 'a e kotoa pe konga 'o e ngaahi mafai 'oku ne ala ngaue'aki 'i he Lao ni kau ai e ngaahi mafai kuo tuku kiate ia 'e he Poate kae 'ikai kau ki ai 'a e mafai ko 'eni ke ne tuku 'a e mafai ki ha taha.

(4) Kuo pau ke fakapapau 'i 'e he Pule Lahi 'oku fai pau 'a e Ma'u Mafai ki he ngaahi kupu 34-39.

(5) Kuo pau ke fatongia'aki 'e he Pule Lahi 'a e -

(a) ngaahi ngaue faka'aho; mo e

(b) fakangaue 'i mo fakamaloto'o 'i 'o e kau ngaue tu'uma'u.

(6) Ko e ngaue 'a e Pule Lahi kuo pau ke fakama'u 'i ia 'e he Poate 'aki:

(a) 'a e tupu kuo felotoi ki ai 'i he ngaahi 'inivesi pa'anga;

(b) 'a e ngaahi va mo e kakai;

(c) 'a e lelei 'o e ngaahi fakamatala 'oku 'oatu ki he Poate.

(7) Ka 'ikai lava ke fakakakato 'a e ngaahi tefito'i fatongia 'i 'olunga 'e he Pule Lahi 'e lava ko ha-me'a ia ke fakamaloloo'i ai ia ta'e ha totongi huhu'i.

Fokotu'u 'o e Pule Taulanga mo e kau Tokoni Pule Taulanga.

23. Kuo pau ke fokotu'u 'e he Pule Lahi ha Pule Taulanga pea 'e ngofua ke ne fokotu'u ha kau Tokoni Pule Taulanga 'o hange ko ia e' fiema'u.

24. (1) 'E ngofua 'e he Pule Taulanga 'i taulanga -

(a) ke ne tu'utu'uni 'a e feitu'u kuo pau ke no'o, tau pe li taula ai ha vaka pea mo e founa li taula;

(b) ke ne tu'utu'uni hono 'ave 'o ha vaka mei ha no'o anga uafu, tau'anga pe li'anga taula pea mo e taimi 'a ia ke fakahoko ai hono 'ave ko ia; mo

(c) pule'i 'o e nga'unuholo fakalukufua 'a e ngaahi vaka.

Ngaahi mafai 'o e Pule Taulanga felave'i mo e ngaahi Vaka.

(2) Ko ha taha 'oku, ta'e 'i ai ha kalofanga fakalao, ne fakafisi pe ta'etokanga ke talangofua pe fai ki ha tu'utu'uni kuo fai 'i he kupusi'i (1) 'oku ne fai ha hia pea 'oka halaia kuo pau ke ne 'ala mo'ua ki ha tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$10,000.

(3) Kapau 'oku 'i ai ha taha 'a ia 'oku 'oatu ki ai ha tu'utu'uni 'i he kupusi'i (1) 'oku ne fakafisi pe ta'etokanga ke fai ki he tu'utu'uni ko ia 'e ngofua ki he Ma'u Mafai, tatau ai pe pe kuo fai ha faka'ilo 'o ha taha ki ha hia pe 'ikai, ke ne fai pe fakahoko ke fai 'a e ngaahi kotoa 'o e ngaahi me'a 'a ia 'oku ne pehe 'oku fakapotopoto fiema'u koe'uhi ko e taumu'a ke fai 'a e tu'utu'uni pe ko ia pea 'e ngofua ke ne no pe fakangaue'i 'a e kakai ko ia 'oku ne pehe 'oku fiema'u ki he taumu'a ko ia pea ko e kotoa 'o e ngaahi fakamole 'oku tupu mei hono fakahoko 'o e ngaahi ngaue ko ia kuo pau ke totongi, fua 'e he pe ma'u mei he taha na'e 'oatu ki ai 'a e tu'utu'uni.

25. (1) 'I ha hoko ha vela 'i ha vaka 'i ha taulanga, 'e ngofua ki he Pule Taulanga ke ne 'alu ki vaka mo ha tokoni mo e kakai 'oku ne pehe 'oku taau ke ta'ofi ha fakatu'utamaki ki he ngaahi vaka kehe pea ke fai ha ngaahi ngaue kehe 'a ia 'oku ne pehe 'oku taau ki hono malu'i 'o e mo'ui mo e koloa, kau ai ha tu'utu'uni ki he 'cikivaka ke ne fakahoko ha ngaahi ngaue 'a ia 'oku pehe 'oku fiema'u pea ke fai tu'utu'uni ki ha taha 'oku lava ke ne fai ha tokoni.

Vela 'i vaka.

(2) Ka 'ikai ke fakahoko leva 'a e ngaahi ngaue ko ia 'e he 'eikivaka 'o ha vaka 'a ia 'oku 'oatu ki ai 'a e ngaahi tu'utu'uni ko ia, 'e ngofua ki he Pule Taulanga ke ne fakahoko 'a e ngaahi ngaue ko ia 'e ia.

(3) Ko e ngaahi fakamole kotoa 'oku fakatupu 'i hono ngaue'aki 'o e ngaahi mafai 'o e Pule Taulanga 'i he kupu ni kuo pau ke ma'u ia mei he 'eikivaka mo e taha 'oku 'a'ana 'a e vaka ko ia.

(4) Ko ha taha 'oku, ta'e 'i ai ha kalofanga fakalao, ne fakafisi pe ta'etokanga ke talangofua pe fai ki ha tu'utu'uni 'oku fai 'i he kupusi'i (1) 'oku ne fai ha hia pea 'o ka halaia kuo pau ke ne ala mo'ua ki ha tautea pa'anga 'o 'ikai laka hake 'i he \$10,000 pe ki he ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 1, pe fakatou'osi.

Mafai ke heka
ki vaka.

26. (1) 'E ngofua ki he Pule Taulanga ke ne heka ki ha vaka 'i loto 'i ha taulanga, 'i ha taimi pe 'oku ne mahalo 'i ai 'oku 'i ai ha hia 'oku maumau ai 'a e Konga ko 'eni 'o e Lao kuo fakahoko pe 'amanaki ke fakahoko 'i ha vaka, pe 'i ha fa'ahinga taimi pe 'oku ne pehe ai 'oku fiema'u ke fai pehe 'i hano fakahoko 'o ha fatongia kuo tuku 'e he Lao ni kiate ia.

(2) Ko ha 'Eikivaka 'o ha vaka, ta'e 'i ai ha kalofanga fakalao, te ne fakafisi ke fakangofua 'a e Pule Taulanga ke heka ki he vaka ko ia 'o fakatatau ki he ngaahi mafai kuo tuku 'i he kupusi'i (1) 'oku ne fai ha hia pea kuo pau ke ne ala mo'ua 'oka hafaia ki ha tautea pa'anga 'oku 'ikai laka hake 'i he \$5.000 pe ki he ngaue popula 'o 'ikai laka hake 'i he mahina 'e 6, pe fakatou'osi.

'ikai mo'ua.

27. Kuo pau 'e 'ikai ala mo'ua 'a e Ma'u Mafai koe'uhi ko ha ngaue, ta'e fai 'o ha ngaue, pe fehalaaki 'a e Pule Taulanga pe ha taha ngaue kehe 'i he fakahoko hono fatongia, tukukehe 'i he hoko ha ta'etokanga lahi pe 'ulungaanga ta'etaau.

Kau ngaue
tu'uma'u 'a e
Ma'u Mafai.

28. (1) 'E ngofua ki he Pule Lahi mei he taimi ki he taimi ke ne fokotu'u mo fakangaue 'i 'i ha ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi tu'unga 'o e ngaue ki ai 'a e Poate, ha kau 'ofisa kehe mo e kau ngaue 'a ia 'e fiema'u ke fakahoko lelei 'aki 'ene ngaahi taumu'a mo hono ngaahi fatongia.

(2) 'E ngofua ki he Pule Lahi ke ne fa'u 'a e ngaahi Tu'utu'uni Tu'uma'u pe ngaahi tu'utu'uni kehe, 'oku 'ikai fehanganagai mo e Lao ni, ki he founga hono fokotu'u, 'ulungaanga mo e tautea, mo e ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi tu'unga 'o e ngaue 'a e kau 'ofisa mo e kau ngaue 'o e Ma'u Mafai.

(3) Kuo pau 'e 'ikai ha 'ofisa pe taha ngaue 'a e Ma'u Mafai 'e ala mo'ua fakataautaha ki ha ngaue kuo fai pe ta'e fai 'i he loto ma'a 'i hono ngaue'aki pe fakahoko 'o e ngaahi fatongia, ngaahi mafai mo e ngaahi fatongia 'o e Ma'u Mafai tukukehe 'i he hoko ha ta'etokanga lahi pe 'ulungaanga ta'etaau.

Ngaahi Komiti
Fale'i 'a e kau
ngaue'aki
Taulanga.

29. (1) Kuo pau ke fokotu'u 'a e Ngaahi Komiti Fale'i ki he kau Ngaue'aki 'o e Taulanga 'i ha taulanga 'a ia 'oku ngaue'aki ki ai 'a e Lao ni, 'a ia 'e pehe 'e he Poate 'oku taau.

(2) Ko e tefito'i fatongia 'o e Komiti Fale'i ki he kau Ngaue'aki 'o e Taulanga ke 'oatu ha ngaahi fale'i ki he pule 'o e Ma'u Mafai ki hono fakalele 'o e ngaahi taulanga, 'oku ma'u 'eni mei he kau fakafongia 'o e kau ngaue'aki ko 'eni mo e fa'ahinga kehe felave'i ko 'eni:-

(a) ngaahi kautaha vaka muli;

(b) ngaahi kautaha vaka fakalotofonua;

(c) ngaahi kautaha fakauta mo fakahifo koloa;

(d) ngaue lau'aho;

(e) kau fakalele 'o e ngaahi ngaue felave'i mo e fetu'utaki 'i he hala;

(f) ngaahi kautaha vaka mo e/pe kau konisaini;

- (g) kau fakalele 'o e fale toku'anga koloa;
- (h) kau uta lolo;
- (i) ngaahi kautaha fakalotofonua 'a e kau pisinisi pe ngaahi kautaha, tatau;
- (j) ha sekitoa kehe 'oku 'i ai ha'anau kaunga totonu ki he ngaahi ngaue taulanga mo e ngaahi me'a kau ki ai.

(3) Koe'uhi ke fai ha tali lelei taha 'a e va'a pule 'o e Ma'u Mafai ki he ngaahi fiema'u 'a e ngaahi fa'ahi 'oku 'i ai ha'anau kaunga 'i he taulanga mo e ngaahi ngaue 'i ai, 'e ngofua ki he Komiti Fale'i ki he kau Ngaue'aki 'o e Taulanga ke nau fokotu'u ki he va'a pule 'a e ngaahi fakakaukau mo e ngaahi fokotu'u ke fakalelei 'a e ngaahi ngaue 'i he taulanga.

(4) Kuo pau ki he Pule Lahi, 'i ha'anc ma'u 'a e ngaahi fokotu'u mei he Komiti Fale'i ki he kau Ngaue'aki 'o e Taulanga ke ne fakahu atu 'a e fokotu'u ko ha me'a ke alea'i 'i he fakataha hoko 'a e Poate hili hono ma'u.

(5) Kuo pau ki he Poate ke ne fakakaukau'i ha fokotu'u 'a e Komiti Fale'i ki he kau Ngaue'aki 'o e Taulanga pea kuo pau ke tali:

- (a) 'a e fokotu'u; pe
- (b) fakatonutonu 'a e fokotu'u pea tali; pe
- (c) fakafoki 'a e fokotu'u ki he Komiti Fale'i ki he kau Ngaue'aki 'o e Taulanga mo ha ngaahi tu'utu'uni ke to e fai hano to e fakakaukau'i; pe
- (d) 'ikai tali 'a e fokotu'u.

(6) Ko e ngaahi fokotu'u ko ia kuo tali 'e he Poate kuo pau ke tauhi ia 'e he Pule Taulanga 'o e taulanga ko ia.

KONGA VII – NGAahi TU'UTU'UNI KAU KI HE FAKAPA'ANGA

30. (1) Kuo pau ke 'i ai ha 'Ofisa Pa'anga Pule 'a e Ma'u Mafai 'a ia kuo pau ke fokotu'u 'e he Pule Lahi.

'Ofisa Pa'anga
Pule 'a e Ma'u
Mafai.

(2) Kuo pau ko e ngaahi fatongia 'o e 'Ofisa Pa'anga Pule 'a e Ma'u Mafai ke fokotu'u mo tauhi ha ngaahi tohi mo e ngaahi lekooti faka'anga 'o fakatau mo e ngaahi tefito'i mo'oni fakatauhitohi 'oku tali mo ngaue'aki fakalukufua pea fakatau mo e ngaahi Tu'utu'uni 'o e Lao kehe 'oku kau ki he Lao ni.

31. (1) Kuo pau ke ngaue'aki 'a e pa'anga hu mai 'a e ma'u Mafai 'i he ta'u ki hono totongi 'o e ngaahi fakamole ko 'cni 'o fakatau mo e ngaahi tefito'i mo'oni fakatauhitohi 'oku tali mo ngaue'aki fakalukufua:-

Ngaahi taumu'a
'a ia 'e ngofua
ke ngaue'aki ki
ai 'a e pa'anga
'a e Ma'u Mafai.

- (a) ngaahi totongi fakafoki 'o e totongi toloi mo e sino'i no 'oku mo'ua ki ai 'a e Ma'u Mafai;
- (b) ngaahi pa'anga 'oku fiema'u ke totongi ki he Pule'anga ko e totongi fakafoki 'o ha pa'anga na'e no atu 'e he Pule'anga ki he Ma'u Mafai;

- (c) ngaahi vahenga, ngaahi totongi mo e ngaahi pa'anga fakahoko fatongia 'a e kau Talckita;
- (d) ngaahi vahenga, ngaahi totongi mo e ngaahi fakahoko fatongia, totongi (remuneration), pa'anga vahenga malolo (provident fund) mo e ngaahi monu'ia kehe 'o e kau ngaue, kau fakafofonga, mo e kau fale'i ki he Ma'u Mafai;
- (e) sino'i pa'anga, ngaahi fakamole ki hono fakalele mo tauhi 'o e ngaahi me'a kuo fokotu'u pe koloa 'a e Ma'u Mafai;
- (f) ngaahi pa'anga ko ia 'oku tu'utu'uni pe 'oku fakakaukau 'e he Ma'u Mafai 'oku fe'unga ke vahe'i 'o tuku koe'uhi ko ha holo 'a e mahu'inga pe fakafou 'o e koloa 'o e Ma'u Mafai;
- (g) sino'i pa'anga fakamole, pe kongia 'o ia, 'o ha ngaahi ngaue fo'ou, misini mamafa, ngaahi vaka pe me'angaue ka 'oku 'ikai ko ha fakafou 'a e koloa 'a e Ma'u Mafai;
- (h) ngaahi pa'anga ko ia 'e ala fiema'u ki he lolo, ngaahi me'a ki he tuku'anga koloa, ngaahi teunga mo e me'a ke ngaue'aki 'i ha naunau ngaue, kau ai 'a 'e ngaahi vaka, 'oku fiema'u ki he fakalele lelei 'o e Taulanga;
- (i) ngaahi pa'anga ko ia 'oku tokoni 'aki ki he kakai pe ngaahi taumu'a ngaue'ofa 'oku fekau'aki mo e ngaahi taumu'a 'o e Lao ni 'a ia 'e ngofua ki he Ma'u Mafai, 'i he tali 'e he Poate, ke ne tu'utu'uni ki ai;
- (j) tukuha fakakautaha;
- (k) totongi 'o e tiviteni;
- (l) mo ha to e fakamole kehe 'oku taau mo totonu, kuo fakamafai'i 'e he Ma'u Mafai 'i hono fakahoko 'ene ngaahi taumu'a mo hono ngaahi fatongia.

(2) Fakatautu ki he kupusi'i (3) ko e toenga 'o e pa'anga hu mai 'a e Ma'u Mafai, 'a ia ko e hulu mei he fiema'u 'o e ta'u fakapa'anga lolotonga, kuo pau ke ngaue'aki ia ke fokotu'u ha pa'anga mohe fakalukufua pe ha to e fa'ahinga pa'anga mohe kehe pe ha sino'i pa'anga 'o hange ko ia 'e pehe 'e he Ma'u Mafai 'oku taau.

(3) Neongo 'a e ngaahi tu'utu'uni 'a e kupusi'i (2), kuo pau ke totongi fakata'u 'a e peseti 'e 50 'o e tupu haohaoa 'a e Ma'u Mafai ko ha tiviteni ki he Pule'anga.

Fakahu 'o e
Ngaahi Pa'anga.

32. Ka 'i ai ha ngaahi pa'anga 'e 'ikai fiema'u leva ke ngaue'aki 'e he Ma'u Mafai 'e ngofua ke fakahu ia 'i ha fa'ahinga founa 'e fakamafai'i 'e he Poate.

Ngaahi Mafai
No.

33. 'E ngofua ki he Ma'u Mafai ke ne fai ha ngaahi no, 'aki ha malu'i pe mokisi pe 'aki hano fokotu'u mo hono 'atu ha ngaahi tepenisia, tohi fakamo'oni 'o e ngaahi vahevahe 'o e tepenisia, ngaahi ponite pe ngaahi me'a kehe, ki he taumu'a ke fakahoko, 'aki hono ngaahi fatongia 'i he ngaahi tu'utu'uni 'a e Lao ni.

34. (1) Kuo pau ke fakahoko 'e he Ma'u Mafai ha Palani Ngaue Fakata'u-Tolu 'i he ta'u kotoa pe fakataha mo ha ngaahi fakafuofua fakapa'anga pea ko hono 'uluaki ta'u 'e hoko ia ko e makatu'unga ki he palani ngaue fakata'u mo e fakafuofua fakapa'anga 'o e ta'u hoko.

Palaani Ngaue
Fakata'u mo e
Fakafuofua
Fakapa'anga.

(2) Kuo pau ke fakahoko 'e he Ma'u Mafai 'i he ta'u takitaha pea kuo pau ke ne fa'u ha palani ngaue fakata'u mo ha fakafuofua pa'anga ki he pa'anga hu mai mo e pa'anga hu atu 'a e Ma'u Mafai ki he ta'u hoko mai.

(3) Kuo pau ke sivi 'a e ngaahi tohi fakapa'anga totonu fakamahina mo e ngaue fakapa'anga 'o e ta'u 'o a'u mai ki he 'aho ko ia pea ke fakafehoanaki ki he fakafuofua fakapa'anga 'i he fakataha takitaha kotoa pe 'a e Poate.

(4) Kuo pau ke 'atu leva ha tatau 'o e fakafuofua fakapa'anga fakata'u mo e ngaahi tohi fakapa'anga 'oku faikehekehe mo e fakafuofua fakapa'anga, 'a ia kuo ngaue'aki 'e he Ma'u Mafai, ki he Minisita.

35. (1) Kuo pau ke tauhi 'e he Ma'u Mafai 'a e ngaahi tohi mo e ngaahi lekooti 'oku tonu 'e fakau'aki mo 'ene pisinisi pea fakatatau ki he ngaahi tefito'i mo'oni faka-tauhitoi 'oku tali mo ngaue'aki fakalukufua pea 'i loto 'i he mahina 'e 3 hili 'a e ta'u fakapa'anga kotoa pe, kuo pau ke ne fa'u 'i ha tohi fakama'opo'opo fakapa'anga, fakamatala pa'anga hu mai mo e fakamatala ki he ma'u'anga pa'anga mo hono ngaue'aki 'o e pa'anga, mo ha to e fa'ahinga fakamatala 'o ha fa'ahinga 'akauni 'e taau ke ne fakaha kakato 'a e tu'unga fakapa'anga totonu 'o e Ma'u Mafai mo e ngaahi me'a fakapa'anga kotoa pe 'o 'ene ngaue lolotonga 'a e ta'u ko ia.

Ngaahi Founga
Ngaue
fakatauhitoi
mo e ngaahi
fakamatala
fakapa'anga.

(2) Kuo pau ke 'atita'i 'a e tohi fakama'opo'opo fakapa'anga, fakamatala pa'anga hu mai mo e ngaahi tohi fakaanga kehe 'o fakatatau ki he ngaahi tefito'i mo'oni faka'atita fakalukufua kuo tali mo ngaue'aki.

(3) Koe'uhi ko e ngaahi taumu'a 'o e kupu ni 'ko e mahu'inga 'o e koloa mo e ngaahi mo'ua kotoa pe 'oku ma'u fakalao ai, pe 'oku ma'u 'e he Ma'u Mafai 'o fakatatau ki he kupu 18 mo e 19 'o e Lao ni kuo pau ke tu'uma'u ia 'i he taimi 'oku ma'u fakalao pe 'oku ma'u ai 'i he fa'ahinga mahu'inga pe ngaahi mahu'inga 'e fakapapau'i 'e he mahu'inga 'a e maketi (fair market valuation).

36. (1) Kuo pau ke 'i ai ha 'Atita 'a e Ma'u Mafai 'a ia 'e fokotu'u 'e he Ma'u Mafai 'i he kamata'anga 'o e ta'u fakapa'anga takitaha pea 'e lipooti ki he Sea 'o e Poate.

Ngaahi Founga
Faka'atita.

(2) Kuo pau ko e fatongia 'o e 'Atita ke ne fakahoko ha ngaahi vakai'i tau'ataina fakataimi 'o e ngaahi ngaue 'a e Ma'u Mafai koe'uhi ke -

- (a) fakapapau'i 'oku fakahoko mo ngaue'aki 'a e Lao, ngaahi lao kehe 'oku kau ki he Lao ni, Ngaahi Tu'utu'uni Tu'uma'u, tu'utu'uni 'a e Poate, ngaahi tefito'i mo'oni faka-tauhitoi fakalukufua kuo tali mo ngaue'aki mo ha fa'ahinga fakahinohino kehe 'oku nau felave'i pe 'oku taau, ngaahi tu'unga ngaue, pe ngaahi tu'utu'uni ngaue 'a ia 'oku tauhi mo fakahoko totonu;

- (b) vakai'i 'a e taau mó e anga hono fakahoko 'a e ngaahi ngaue fakatauhitohi, fakapa'anga mo e ngaahi ngaue pule'i pehe 'a e Ma'u Mafai;
- (c) fakapapau'i 'a e lahi 'o e ngaahi koloa 'a e Ma'u Mafai 'oku ala 'ilo'i, ngau'e'aki mo malu'i;
- (d) fakapapau'i 'a e lahi 'o hono faka'aonga'i lelei mo faka'ekonomika 'a e ngaahi koloa mo e ngaahi koloa (kuo tokenaki) 'a e Ma'u Mafai;
- (e) fakapapau'i pe 'oku taau 'a e ola 'a e ngaahi ngaue 'a e Ma'u Mafai mo 'ene ngaahi taumu'a mo e tukunga kuo fokotu'u, pea 'oku fakahoko 'o e ngaahi ngaue ko ia 'e fakatatau ki he Palani Ngaue Fakata'u;
- (f) fakamo'oni'i 'a e tonu 'a e ngaahi fakamatala 'oku ma'u 'e he va'a pule'i ngaue;
- (g) fakahoko ha to e fa'ahinga faka'eke'eke ki he ngaahi ngaue 'a e Ma'u Mafai 'a ia 'e fakapapau'i 'e he Poate-ke fakahoko mei he taimi ki he taimi;
- (h) lipooti ki he Sea 'a e ngaahi me'a mo'oni kuo ne ma'u 'o fekau'aki mo e ngaahi me'a 'oku fakamahino 'i he palakalafi (ā) ki he (g) he ngaahi vaha'a taimi 'e tu'utu'uni 'e he Poate.

'Oatu 'o e ngaahi fakamatala pa'anga mo e ngaahi lipooti faka'atita.

37. 'I he taimi pe kuo lava ai hono 'atita'i 'o fakatatau ki he ngaahi tu'utu'uni 'o e lao ni 'a e ngaahi tohi fakapa'anga 'a e Ma'u Mafai mo e ngaahi fakamatala pa'anga kuo teuteu'i 'o fakatatau ki he ngaahi tefito'i mo'oni fakatauhitohi 'oku ngaue'aki mo tali kuo pau ke 'oatu ki he Minisita, ha tatau 'o e fakamatala pa'anga kuo 'atita'i 'a ia kuo fakamo'oni hinga ki ai 'a e Sea pea kuo fakamo'oni ki ai 'a e kau 'Atita.

Ngaahi Lipooti kehe.

38. 'E ngofua ki he Minisita ke ne fekau ki he Ma'u Mafai, fou 'i he Sea, ke ne to e ma'u ha to e ngaahi lipooti fakapa'anga pe fakapule'i ngaue kehe 'a ia 'oku ne pehe 'oku taau ke fakaha kakato ange ai 'a e ngaue fakapa'anga mo fakangaue 'a e Ma'u Mafai.

Fakamatala 'o e ngaahi tohi fakapa'anga mo e fakamatala fakata'u.

39. (1) 'I he vave taha 'e ala lava hili 'a e 'i he ngata'anga 'a e ta'u fakapa'anga takitaha, kae 'ikai ke to e tomui ange 'i he 'aho 'e 90 mei he ngata'anga 'o e ta'u fakapa'anga pe 'i ha 'aho kimui ange 'a ia 'e fakangofua 'e he Minisita, kuo pau ke 'oatu 'e he Ma'u Mafai ki he Minisita.

- (a) ha tatau 'o e fakamatala 'o e ngaahi tohi fakapa'anga;
- (b) ha tatau 'o e lipooti 'a e kau 'atita fekau'aki mo e ngaahi tohi fakapa'anga; mo
- (c) ha Fakamatala Fakata'u 'oku ha ai 'a e fakaikiiki 'o e ngaahi ngaue 'a e Ma'u Mafai lolotonga 'a e ta'u, kau ai 'a e ngaahi fika faka-sitetisitika mo e ola fakangaue mo fakapa'anga ('i he ta'u 'o a'u mai ki he 'aho ko ia) 'o fakafehoanaki mo e fakafuofua fakapa'anga.

(2) Kuo pau ki he Minisita ke ne kouna ha ngaahi tatau 'o e ngaahi 'Akauni mo e ngaahi lipooti ke 'oatu ki he Fale Alea 'i he vave taha 'e ala lava hili 'ene ma'u.

KONGA VIII - NGAABI TOTONGI MO E NGAABI TU'UNGA TOTONGI TAULANGA

40. (1) Ko e kautaha fakahifo mo fakaheka uta pe ko ia kuo ne ma'u ha ngofua mei he Ma'u Mafai 'e ngofua ke ne fakahoko 'a e ngaahi ngaue fakahifo mo fakaheka uta 'i ha loto taulanga.

Ngaahi ngaue fakahifo mo fakaheka uta.

(2) Kuo pau ki ha kautaha fakahifo mo fakaheka uta ke ne 'oatu 'a e ngaahi me'a ngaue 'oku malu mo lelei, 'a ia kuo fakamo'oni 'oku ne a'usia 'a e ngaahi tu'unga ISO pe ko ia kuo tu'utu'uni 'e he Ma'u Mafai, 'oku fe'unga ki hono fakahifo pe fakaheka 'o ha vaka 'i ha founa 'oku taau mo lelei.

(3) Kuo pau ki ha kautaha fakahifo mo fakaheka uta ke ne 'oatu ha kau ngaue taukei mo 'oku nau poto fe'unga 'i hono fakahoko 'o 'ene ngaue.

(4) Neongo 'a e kupusi'i (2) 'i 'olunga, kuo pau ke tokonaki 'e ha kautaha fakahifo mo fakaheka uta ha fa'ahinga me'angaue 'e fiema'u ki hono fakahoko pe fakahifo 'o ha vaka 'i he founa vave mo pau.

(5) 'E ngofua ki he kautaha fakahifo mo fakaheka uta 'oku fakangofua 'i he Lao ni ke ne alepau mo ha kautaha vaka pe fakafofonga fakalofonua ke ne fakahoko 'a e ngaue fakahifo mo e fakaheka uta ki ha vaka pau lolotonga 'a e taimi 'oku 'i he taulanga ai 'a e vaka ko ia.

(6) Neongo e kupu-si'i (1), 'e 'ata ki he vaka 'oku folau mo ngaue 'i he ngaahi taulanga fakalotofonua pe ke 'oua te ne ngaue'aki ha kautaha fakahifo mo fakauta koloa tukukehe 'o kapau 'oku kole 'e ha vaka.

41. (1) Kuo pau ke fakalao ki he Ma'u Mafai ke ne hilifaki ha ngaahi totongi mo ha ngaahi tu'unga totongi ki hano ngaue'aki 'a e ngaahi me'a ke tau'anga ngaahi naunau, ngaahi koloa pe me'a ngaue, pe ki hono fai 'o ha ngaue 'e he 'ene kau ngaue, kau fakafofonga pe kau alepau si'i.

Mafai 'o e Ma'u Mafai ke hilifaki 'a e ngaahi totongi mo e ngaahi tu'unga totongi.

(2) Kuo pau ke tu'utu'uni 'a e ngaahi totongi pehe 'aki ha tu'utu'uni 'a e Poate pea kuo pau, fakatatau ki he kupu 12, ke kamata ngaue'aki ia hili 'a e 'aho 'e 30 mei hono pulusi 'o e ngaahi totongi ko ia.

42. (1) Kuo pau ke totongi ha totongi no'o 'e kinautolu 'oku 'anautolu, fakalele 'o e vaka, kau no vaka pe kau fakafofonga vaka ki he ngaahi ngaue kuo fakahoko 'e he Ma'u Mafai 'i he fa'ahinga taulanga 'oku kau ki ai 'a e Lao ni.

Ngaahi Totongi.

(2) Kuo pau ke totongi ha totongi ki he Ma'u Mafai ki ha ngofua ke fakahoko ha ngaue fakahifo mo fakaheka uta pe ha ngaahi ngaue fetuku uta 'i uafu 'i loto 'i he ngaahi feitu'u 'oku pule'i 'e he Ma'u Mafai.

(3) 'E ngofua ke hilifaki 'e he Ma'u Mafai ha ngaahi totongi ki he kekelele kuo no atu ke tauhi ai ha ngaahi uta, ngaahi koniteina pe naunau.

(4) Ko e ngaahi totongi 'e tu'utu'uni 'e he Ma'u Mafai pea 'e ngaue'aki mei he taimi 'e pulusi ai.

Kinautolu 'oku ala totongi 'a e ngaahi totongi.

43. (1) Kuo pau ke totongi 'c kinautolu 'oku 'anautolu, fakalete vaka. kau no vaka pe kau fakafofonga vaka 'a e ngaahi totongi fekau'aki mo ha vaka 'oku ne ngaue'aki 'a e taulanga pe ko 'cne ngaahi naunau pe ngaahi ngaue.

(2) Kuo pau ki he kau ngaue fakahifo mo fakaheka uta pe kau alcapau fetuku uta 'i uafu ke nau totongi 'a e ngaahi totongi pe ngaahi totongi hilifaki ki he ngofua 'a ia 'e ngofua ke hilifaki 'e he Ma'u Mafai mei he taimi ki he taimi.

(3) Ka 'i ai ha taha 'oku 'i ai ha'ane totonu ke ne ma'u 'a e ngaahi koloa 'o tatau ai pe pe ko e taha 'oku 'a'ana pe ko ha fakafofonga ia 'o e taha 'oku 'a'ana kuo pau ke ne totongi ha fa'ahinga totongi ki hono fetuku 'o e uta.

Ngaahi Tu'unga Totongi.

44. Fakatatau ki he kupu 12 pea 'i hono pulusi, 'e ngofua ki he Ma'u Mafai ke ne hilifaki ha ngaahi tu'unga totongi ki he ngaahi ngaue 'oku 'ikai fakakau 'i he totongi no'o ki hono faka'aonga'i 'o e kelkele, ngaahi ngaue mo e ngaahi me'angaue 'oku 'i ai, mo hono faka'aonga'i 'a e ngaahi ngaue, ngaahi koloa mo e ngaahi me'a ngaue 'oku ne fakahoko.

Ngaahi mafai ke heka ki he ngaahi vaka.

45. 'E ngofua ki ha taha ngaue 'a e Ma'u Mafai 'a ia kuo fakamafai'i, ke ne heka ke mo sivi 'i loto 'i ha taulanga koe'uhi ke fakapapai'i 'a e lahi 'o e ngaahi totongi pe ngaahi tu'unga totongi 'oku totonu ke ne totongi, hili hono faka'ataa 'e he Potungaue Tute mo e Potungaue Fefolau'aki.

Ngaahi tali totongi.

46. Kuo pau ke 'oatu 'a e ngaahi tali totongi ki he ngaahi totongi mo e ngaahi tu'unga totongi ki he taha 'oku ne totongi ia.

Ngaahi Mo'ua Fakatahi mo e ngaahi mo'ua kehe.

47. Ka 'i ai ha vaka 'oku 'ikai ke ne 'oatu ha talitotongi 'o ha totongi pe ngaahi tu'unga totongi, 'o ka 'eke 'e ha taha ngaue 'a e Ma'u Mafai 'a ia kuo fakamafai'i, 'e ngofua ke ta'ofi kae'oua ke fakaha 'a e talitotongi ko ia pe ha fakamo'oni kehe 'o e totongi, pea ko e tali totongi 'o e ngaahi totongi pe ngaahi tu'unga totongi 'oku totonu ke totongi 'i he konga ni kuo pau ke hoko ia ko e totongi ki he mo'ua ai 'a e vaka pe totongi uta ko ia.

Mo'ua 'a e uta mo e ngaahi koloa.

48. (1) Kuo pau ke ma'u 'e he Ma'u Mafai 'a e totonu ki he mo'ua 'i he uta mo e ngaahi koloa ki he lahi 'o e ngaahi totongi mo e ngaahi tu'unga totongi kuo hilifaki 'o fakatatau 'ki he ngaahi tu'utu'uni 'a e Lao ni.

(2) Kuo pau ke 'i ai 'a e totonu 'a e Ma'u Mafai ke ne puke mo tauhi 'a e uta mo e ngaahi koloa ko ia kae'oua kuo totongi pe malu'i kakato 'a e ngaahi totongi mo e ngaahi tu'unga totongi ke fiemalie ki ai 'a e Ma'u Mafai.

(3) Kuo pau ke mu'omu'a 'a e totonu ki he mo'ua ko ia 'i he ngaahi totonu ki he mo'ua mo e ngaahi 'eke kehe kotoa pe.

(4) Ka 'i ai ha taha fakahifo mo fakaheka uta te ne faka'ataa ha fa'ahinga koloa ke fetuku, hili ha'ane ma'u ha fanongonongo tohi mei he Ma'u Mafai 'o ha malu'i mo'ua 'i he ngaahi koloa ko ia 'oku ne fakahoko ha hia pea kuo pau 'e ala mo'ua pa'anga 'o ka halaiia ki he mahu'inga CIF 'o e ngaahi koloa pe a'u ki he \$5,000, pe ko e fe pe 'e lahi ange.

Ngaahi mafai Fakatahi pe tukutu 'o e ngaahi koloa.

49. (1) Fakatatau ki he ngaahi tu'utu'uni 'a e Konga ni, ka 'i ai ha ngaahi koloa 'a ia kuo tuku 'i loto pe 'i ha feitu'u 'o e Ma'u Mafai 'oku 'ikai ke

'ave mei ai 'i loto 'i he vaha'a taimi ko e 'aho 'e 60 mei he taimi na'e tuku ki ai, 'e lava 'e he Ma'u Mafai, 'i he 'osi 'a e vaha'a taimi ko ia, ke ne fakatau tuki ki he kakai pe tukuatu 'a e kotoa pe ha ni'ihi 'o e ngaahi koloa ko ia 'a ia te ne pehe 'e taau.

Ka kuo pau -

- (a) 'i he ngaahi koloa kuo 'oatu hano Tohi Fakahaka Koloa, kuo pau ke fetongi 'a e vaha'a taimi 'aho 'e 60 'a ia kuo lau ki ai 'i he kupusi'i ni 'aki 'a e vaha'a taimi ko e 'aho 'e 90; pea
- (b) 'i he ngaahi koloa 'oku natula 'auha ngofua 'e ngofua ki he Ma'u Mafai ke ne fekau ke 'ave 'i loto 'i ha vaha'a taimi nounou ange, kae'oua 'e to e nounou ange 'i he houa 'e uofulu ma fa hili hono fakahifo 'o hange ko ia te ne pehe 'oku taau, pea kapau 'e 'ikai 'ave, 'e ngofua ke fakatau atu 'e he Ma'u Mafai 'a e kotoa pe ni'ihi 'o e ngaahi koloa ko ia 'aki ha fakatautuki pe tukuatu 'o hange ko ia te ne pehe 'e taau.

(2) Koe'uhi ko e ngaahi taumu'a 'o e kupusi'i taha kuo toki 'osi, kuo pau 'e 'ikai lau 'oku ta'e fakalao ha fakatau atu koe'uhi pe 'oku fakahoko ia 'i ha feitu'u 'oku 'ikai 'i ai ha totonu 'a e kakai.

(3) Kimu'a hono fakahoko ha fakatau atu 'i he kupu ni, kuo pau ki he Ma'u Mafai ke ne 'oatu ha fanongonongo 'o 'oua 'e to e si'isi'i ange 'i he 'aho 'e 3 'aki ha tu'uaki 'i ha nusipepa fakalotofonua 'oku tufaki 'i Tonga tukukehe kapau 'oku natula 'auha ngofua 'a e ngaahi koloa 'a ia 'e pehe 'e he Ma'u Mafai 'oku fiema'u ke fakatau atu ia 'i he vave taha.

(4) Kuo pau ke ngaue'aki 'e he Ma'u Mafai 'a e pa'anga 'oku ma'u mei ha fa'ahinga fakatau atu 'i he kupu ni 'o fakatau ki he hokohoko ko 'eni:-

- (a) 'uluaki, ke totongi 'aki ha tute 'oku totonu ke totongi ki he Pule'anga;
- (b) ua, ke totongi 'aki 'a e ngaahi fakamole 'o e fakatau atu ko ia;
- (c) tolu, ke totongi 'aki 'a e ngaahi mo'ua mo e fakamole 'oku totonu ke totongi ki he Ma'u Mafai 'o fakatatau ki he tu'utu'uni 'a e lao ni fekau'aki mo e ngaahi koloa ko ia;
- (d) fa, ke totongi 'aki 'a e totongi uta 'i he vaka pe ngaahi 'eke pe ngaahi totonu ki he mo'ua kehe 'a ia kuo 'oatu ha fanongonongo fekau'aki mo ia 'o fakatatau ki he ngaahi tu'utu'uni 'o ha to e lao pe; mo e
- (e) nima, 'aki hono totongi atu 'i hono fekumi 'o ha fa'ahinga toenga ki ha taha 'oku totonu ke ne ma'u ia, pe kapau 'oku, 'ikai ke fai ha 'eke pehee 'i loto 'i he ta'u 'e taha mei he 'aho 'o e fakatau atu, kuo pau ke totonu ke tauhi 'e he Ma'u Mafai 'a e toenga ko ia pea 'oku ngata leva 'a e ngaahi totonu kehe kotoa pe ki ai.

Ta'ofi 'a e
faka'ata.

50. Neongo 'a e ngaahi tu'utu'uni ko 'eni pe ko ha to e lao kehe, kapau 'e 'oange 'e he ma'u Mafai ki he 'ofisa fakapule'anga, 'a ia ko hono fatongia ke ne foaki ha faka'ata ki he fa'ahinga vaka, ha fanongonongo tohi 'oku ha ai ko e lahi 'o e ngaahi totongi 'oku fakamahino'i 'i ai ko e ngaahi totongi pe ngaahi tu'unga totongi ia 'oku totonu ke totongi 'e he vaka ko ia 'i he Lao ni, kuo pau 'e 'ikai ke foaki 'e he 'ofisa fakapule'anga ko ia ha faka'ata pehe kae'oua kuo totongi pe kuo malu'i 'a e pa'anga ko ia ki he fiamalie 'a e Ma'u Mafai.

Faka'ata,
fakasi'isi'i 'o e
ngaahi totongi
mo e tu'unga
totongi.

51. 'E ngofua ki he Pule Lahi -

- (i) ke ne faka'ata ha vaka pe ngaahi koloa pe ha kalasi vaka pe ngaahi koloa mei he totongi 'o e ngaahi totongi; pe
- (ii) fakasi'isi'i, totongi fakafoki pe tukuange, fakakatoa pe fakakonga, ha fa'ahinga totongi pe ngaahi tu'unga totongi 'oku totonu ke totongi 'i he Lao ni pea kuo pau ke ne fakahu ha lipooti tohi ki he fakataha Poate hoko mai 'o fakaha ai fakaiiki 'a e faka'ata, fakasi'isi'i, totongi fakafoki pe tukuange mo e 'uhinga ki ai.

Kalofi.

52. (1) Ka 'i ai ha 'eiki vaka, taha 'oku 'a'ana, pe taha fakalele vaka pe ha taha 'oku 'a'ana, konisainii pe konisaina 'o ha ngaahi koloa, 'i ha fa'ahinga founa pe, 'e kalofi pe feinga ke kalofi 'a hono totongi 'o ha ngaahi totongi pe ha ngaahi tu'unga totongi 'oku hilifaki mei he Lao ni 'oku fakahoko 'e he taha ko ia ha hia pea 'e ala mo'ua 'oka halaia ki he tautea pa'anga 'e 'ikai laka hake 'i he \$5,000 pe ko e nofo popula 'i he vaha'a taimi 'e 'ikai laka hake 'i he mahina 'e 6 pe fakatou'osi, pea kuo pau 'e ala tanaki atu ki ai ha'ane totongi ki he Ma'u Mafai 'a e totongi, 'a ia ko e liunga ua 'o e lahi 'o e ngaahi totongi pe ngaahi tu'unga totongi na'e kalo pe feinga ke kalofi 'a e tokotaha ko ia mei hono totongi.

(2) Ko e 'oatu ki he pe ko e tali 'e he Ma'u Mafai pe ha taha 'o 'ene kau ngaue ha fa'ahinga totongi pe ngaahi tu'unga totongi 'a ia na'e kalofi hono totongi pe na'e 'ikai ke totongi, kuo pau 'e 'ikai ke ne tukuange pe faka'ata' ai ha taha mei ha'ane mo'ua 'i he ngaahi tu'utu'uni 'a e kupusi'i (1).

Tupu.

53. 'E ngofua ki he Ma'u Mafai ke ne hilifaki ha tupu peseti 'e 10 ki he ta'u ki ha mo'ua 'oku te'cki ke totongi 'i loto 'i he 'aho 'e 30 mei he 'aho na'e 'oatu ai 'a e tohi mo'ua.

Ngaue'aki.

54. Kuo pau 'e 'ikai ngaue'aki 'a e Konga ni ki he ngaahi vaka tau tahi.

KONGA IX - PAILATE

Ngaahi Mafai
Pailate.

55. Kuo pau ke hoko 'a e Ma'u Mafai ki ha fa'ahinga taulanga ko e Ma'u Mafai Pailate ia ki ha feitu'u pailate pe 'i loto taulanga pe ko e feitu'u 'oku taupotu atu ki he taulanga ko ia.

Ngaahi feitu'u
Pailate.

56. (1) 'E ngofua ki he Minisita 'i ha fanongonongo 'e pulusi 'i he Kasete ke ne fakaha ha feitu'u 'i loto pe 'oku taupotu atu ki ha taulanga ko ha feitu'u pailate, 'a ia kuo pau ke ngaue'aki ki ai ha pailate kuo laiseni.

(2) Ko e ngaahi feitu'u pailate ki he ngaahi taulanga 'oku kau ki ai 'a e lao ni 'a e ngaahi feitu'u ko ia 'oku 'i loto 'i he ngaahi ngatangata'anga 'o e ngaahi taulanga.

57. (1) Fakatatau ki he ongo kupu 60 mo e 61, ko e vaka kotoa pe 'oku folau 'i ha feitu'u pailate kuo pau ke ne ngaue'aki ha pailate kuo laiseni pea ko e taba 'oku 'a'ana, fakafofonga pe 'eikivaka 'o e vaka kuo pau ke ne fai pau ki he tu'utu'uni ni. Pailate.

(2) Ka 'i ai ha vaka 'oku folau 'i loto 'i ha fa'ahinga feitu'u 'o ha taulanga 'a ia ko ha konga 'o ha feitu'u pailate kuo pau ke lau 'oku folau 'a e vaka ko ia 'i ha feitu'u pailate.

(3) Neongo 'a e kupu si'i (1) mo e (2) ko e vaka kotoa pe 'oku ne ma'u ha laiseni folau fakalotofonua pea folau ki he ngaahi taulanga 'i Tonga 'oku kau ki ai 'a e lao ni, 'e faka'ata kinautolu mei he ngaue'aki ha pailate kuo laiseni, tukukehe kapau 'oku kole 'a e ngaue ko eni 'e he vaka.

(4) Ka 'i ai ha taha 'oku 'a'ana pe ha 'eikivaka 'oku 'ikai te ne talangofua ki ha tu'utu'uni 'o e Konga ni 'oku ne fakahoko ha hia pea kuo pau ke ala mo'ua 'oka halaia ki ha mo'ua pa'anga 'e 'ikai laka hake 'i he \$10,000 pe ko e ngaue popula 'i he vaha'a taimi 'e 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 1, pe fakatou'osi.

58. Neongo 'a e ngaahi tu'utu'uni 'a e kupu 59 'e ngofua ki he Ma'u Mafai, kapau 'oku ne pehe 'oku taau, ke ne faka'ata mei he konga ni ha vaka pe ha fa'ahinga vaka lolotonga 'oku ne faifolau 'i ha fa'ahinga feitu'u pailate ka 'e fakatatau pe ki he ngaahi 'uhinga mo e ngaahi tu'unga te ne pehe 'oku taau ke ne hilifaki. Faka'ataa mei he Pailate.

59. (1) Neongo 'a e ngaahi tu'utu'uni 'a e kupu 57, Ka 'i ai ha vaka 'oku pule'i 'e ha 'Eikivaka 'oku 'i ai ha'anc Tohi Faka'ataa pailate 'oku kei 'aonga 'e ngofua ke faka'ataa ia mei ha'anc ngaue'aki ha pailate 'i ha feitu'u 'a ia kuo pau ke ngaue'aki ki ai ha pailate. Kuo pau ke ha pailate.

(2) Ko e vaka muli kotoa pe 'oku loloa ange 'i he mita 'e 45 hono loloa pe laka hake 'i he toni fakakatoa 'e 500, kuo pau ke ne ngaue'aki ha pailate 'oku ma'u poto fe'unga 'i he taimi 'oku ne hu pe mavahe ai mei ha feitu'u 'oku pau ke ngaue'aki ki ai ha pailate.

(3) Ko e vaka muli kotoa pe 'oku loloa ange 'i he mita 'e 35 hono loloa pe laka hake 'i he toni fakakatoa 'e 200, 'a ia 'oku ne uta ha lolo lahi pe ngaahi me'a kuo ngaohi mei he lolo pe ha fa'ahinga uta huhu'a lahi fakatu'utamaki kuo pau ke ne ngaue'aki ha pailate ma'u poto fe'unga 'i he taimi 'oku ne hu pe mavahe ai mei he feitu'u 'oku pau ke ngaue'aki ki ai ha pailate.

(4) Ka 'i ai ha vaka 'oku maumau hono sino'i vaka, misini pe nangunau 'a ia te ne ala fu'u uesia 'a 'ene folau kuo pau ke ngaue ki ai ha pailate.

(5) 'E ngofua ki he Poate 'i ha fanongonongo 'i he Kasete ke ne fakaha ha 'elia 'i loto 'i he taulanga ke hoko ko ha Feitu'u Fakahcka'anga Pailate.

(6) Kuo pau ki he 'Eikivaka 'o ha vaka 'oku hu mai ke ne fakaha ki he Ma'u Mafai 'aki 'ene 'oatu ha fanongonongo houa 'e 72 kimu'a 'a 'enc Taimi Tau Mai Fakaangaanga (ETA) ki he Feitu'u Fakaheka'anga Pailate 'a ia kuo pau ke fakapapau'i 'i he houa 'e 4 kimu'a pea ne tau mai, pea ke ne 'oatu' 'a e ngaahi fakamatala 'a ia 'e fiema'u 'e he Ma'u Mafai fekau'aki mo e vaka.

(7) Kuo pau ki he 'Eikivaka 'o e vaka 'oku hu atu ke ne fakaha ki he Ma'u Mafai 'o 'oua 'e tomui ange 'i he houa 'e 6 kimu'a 'i he taimi 'oku fakafuofua 'e mavahe ai 'a e vaka.

Vaka ke fakahühü 'e ha pailate.

60. (1) Kuo pau 'e 'ikai ha vaka 'e fakahühü 'i he feitu'u pailate'i 'e ha taha 'ikai laiseni pailate 'oku 'ikai ko ha pailate 'i ha 'elia pailate.

(2) Neongo 'a e kupusi'i (1) 'e ngofua ki he Ma'u Mafai, 'i ha'ane pehe 'oku fakapotopoto, ke fakamafai'i ha taha pe ke ne fakahühü'i ha ngaahi vaka 'i he feitu'u pailate fakatatau ki ha ngaahi 'uhinga mo ha ngaahi tu'unga 'oku ne pehe 'oku taau.

Mafai ke fakangaue'i ha kau pailate.

61. (1) Fakatatau ki he ngaahi tu'utu'uni 'a e-Lao ni mo ha to e lao kehe, 'e ngofua ki he Ma'u Mafai ke ne fakangaue'i ha kau pailate te ne pehe 'oku tokolahi pe fakapotopoto ke fakahoko ha ngaue fakapailate 'oku lelei mo taau.

(2) Kuo pau 'e 'ikai fakangaue'i ha pailate 'i ha feitu'u pailate kae'oua ke ma'u 'e he taha ko ia ha laiseni pailate 'oku kei 'aonga kuo foaki 'e he Sekelitali.

(3) Kuo pau 'e 'ikai foaki ki ha taha ha laiseni pailate kae'oua ke fakamo'oni'i 'e he taha ko ia ha poto fe'unga potopoto'i ngaue 'i he ngaue fakapailate 'i he taulanga 'oku teu ke foaki ki ai 'a e laiseni ko ia.

'Ikal ala mo'ua fakataautaha ha pailate kuo laiseni.

62. Kuo pau 'e 'ikai ala mo'ua fakataautaha ha pailate kuo laiseni 'i ha hopo sivile ki ha:-

(i) fa'ahinga maumau kuo ne fakahoko;

(ii) mole kuo hoko koe'uhi ko ha fa'ahinga ngaue kuo ne fai; pe

(iii) ta'e fakahoko ha fa'ahinga me'a na'e totonu ke ne fakahoko;

lolotonga 'oku ne ngaue ko e pailate ma'u laiseni tukukehe kapau ko e ngaue pe ta'e fakahoko 'a e ngaue ko ia ko ha'ane matu'aki ta'etokanga, ta'etokanga fakalotokovi pe 'ulungaanga kovi.

'Ikal fakasi'isi'i e fatongia 'o e 'Eikivaka 'i he 'i ai 'a e pailate.

63. (1) Fakatatau ki he pule'i 'e he 'Eikivaka 'o e vaka, ko e fatongia 'o e pailate kuo laiseni ke ne pailate'i ke hao 'a e vaka.

(2) 'Oku 'ikai 'ataa 'a e 'Eikivaka 'o ha vaka mei hono fatongia fekau'aki mo hono fakalele mo e founga fai folau 'a e vaka kapau 'oku pule'i 'a e vaka 'e ha pailate kuo laiseni.

Ala mo'ua 'a e taha 'oku 'a'ana pe 'Eikivaka 'i ha maumau.

64. Kuo pau ke ala mo'ua fakakatoa mo fakalukufua 'a e taha 'oku 'a'ana mo e 'Eikivaka 'o e vaka ki ha ngaahi hopo sivile ki ha mole pe maumau kuo fakatupu 'e he vaka, pe tupu mei ha fehafaaki 'a e fai folau 'a e vaka, neongo na'e 'i he vaka ha pailate kuo laiseni, pe na'e fiema'u ke ne 'i he vaka, 'i he taimi na'e hoko ai 'a e mole pe maumau.

65. Kuo pau 'e 'ikai ala mo'ua 'a e Pule'anga, Ma'u Mafai pe ha taha ngaue 'i ha fa'ahinga hopo sivile ki ha maumau kuo fakahoko pe mo e kuo hoko mei ha fa'ahinga ngaue na'cfakahoko pe ta'cfakahoko 'e ha pailate kuo laiseni 'o fakatatau ki he Konga ni lolotonga 'ene pailate 'i he vaka.

Mo'ua sivile
ki he maumau
pe mole.

KONGA X - NGAahi KOLOA FAKATU'UTAMAKI

66. (1) Kuo pau ke fakapapau'i 'e he Ma'u Mafai 'oku malu hono fetukuholo, fakaheka, tukuange mo e ngaue ki he mo hono tauhi 'o e ngaahi koloa fakatu'utamaki 'i loto 'o ha taulanga pea 'e ngofua ke ne tu'utu'uni ha ngaahi tu'unga ke fakatatau ki ai 'a e ngaue 'oku fai ki he ngaahi koloa fakatu'utamaki.

Ngaahi Koloa
Fakatu'utamaki.

(2) Tautefito kae 'ikai fakangatangata ai 'a e fakalukufua 'o ia 'i mu'a, 'e ngofua ki he Ma'u Mafai 'aki ha Tu'utu'uni tu'uma'u pe Tu'utu'uni ki he Ngaue ke:-

- (a) fakaha ha ngaahi koloa 'oku fakatu'utamaki;
- (b) tu'utu'uni ki he folau mo e feitu'u ke no'o ki ai ha vaka;
- (c) tu'utu'uni ke fa'oaki 'a e ngaahi koloa fakatu'utamaki ki ha ngaahi koniteina pe 'i ha vaka 'o fakatatau ki he Kouti ki Tahī Fakavaha'a Pule'anga ki he Ngaahi Koloa Fakatu'utamaki (IMDG);
- (d) 'oatu ha ngaahi tu'utu'uni ki hono fakalele mo pulc'i 'o e fakama'ama'a, tuku ki 'uta, fakaheka, tukuange, fetuku, tauhi mo e ngaue ki he ngaahi koloa fakatu'utamaki;
- (e) tapui, pe fakangofua ta'efakangatangata pe 'fakatatau ki ha ngaahi tu'unga mo e ngaahi fakangatangata 'a e, fetuku holo, tauhi, pe fa'oaki 'o ha ngaahi koloa fakatu'utamaki fakataha mo ha ngaahi koloa kehe;
- (f) tu'utu'uni 'a e ngaahi taimi 'e ngofua ke 'ave, tauhi pe fa'oaki ai 'a e ngaahi koloa fakatu'utamaki;
- (g) fakahoko 'a e ngaahi ngaue 'oku ne pehe 'oku fe'unga ke malu'i 'a e kakai mo e koloa mei ha fakatu'utamaki.

KONGA XI - NGAahi HIA

67. Ka 'i ai ha taha 'i ha fa'ahinga taimi pe te ne fakafaingata'a'ia'i, fakafe'atungia'i, pe pa'usi'i ha taha ngaue, fakafofonga pe taha ngaue aleapau 'a e Ma'u Mafai 'i he'ene fai mo fakahoko hono fatongia pe ha me'a pe kuo fakamafai'i ia pe fiema'u ke ne fakahoko koc'uhi pe ko e tupunga 'i he Lao ni, pe te ne 'ave ha fa'ahinga naunau pe me'angaue kuo fokotu'u 'e he Ma'u Mafai ke fakahoko 'aki 'ene ngaahi taumu'a, ngaahi ngaue mo e ngaahi mafai kuo fakamafai'i 'e he Lao ni, 'oku ne fai ha hia pea kuo pau ke ne ala mo'ua 'o ka halaia ki ha mo'ua pa'anga 'e 'ikai to e laka hake 'i he \$5,000 pe ko e nofo popula 'i ha vaha'a taimi 'e 'ikai to e laka hake 'i he mahina 'e 6, pe fakatou'osi.

Tautea ki hono
Fakafe'atungia'i
'o e Ma'u Mafai.

68. Ka 'i ai ha taha 'oku ne fai, 'i he 'ilo pau pe 'i ha ta'ctokanga, ha fakamatala 'oku loi 'i ha me'a mahu'inga 'i ha tohi fakamatala (return), 'cke pe ha tohi ngaue kehe 'a ia 'oku fiema'u pe 'oku fakamafai'i ke fakahoko

Fakaha 'o e
Fakamatala toi.

'e he pe fakatatau ki he ngaahi tu'utu'uni 'a e Lao ni 'oku ne fai ha hia pea kuo pau ke ala mo'ua 'o ka halaia ki ha mo'ua pa'anga 'o 'ikai to e laka hake ange 'i he \$5,000 'e pe nofo popula 'i he vaha'a taimi 'e 'ikai to e laka hake 'i he mahina 'e 6, pe fakatou'osi.

Fakamatala loi Fekau'aki mo e Fotunga 'o e vaka.

69. Ka 'i ai ha 'Eikivaka, taha 'oku 'a'ana pe fakafofonga 'o ha vaka 'oku hu pe mavahe mei he taulanga pe fakatautau pe mavahe mei ha uafu 'i ha taulanga 'a ia te ne 'atu ha fakamatala 'oku loi fekau'aki mo e mamafa, loloto, loloa pe maaukupu 'o e vaka ko ia ki ha taha ngaue 'a e Ma'u Mafai 'a ia kuo fakamafai'i ke ne fakapapau'i 'a e me'a ko ia, 'oku ne fai ha hia pea kuo pau 'e ala mo'ua 'oka halaia ki ha mo'ua pa'anga 'e 'ikai lahi hake 'i he \$20,000 pe ko e nofo popula ki ha vaha'a taimi 'e 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 2, pe fakatou'osi.

Maumau'i fakalotokovi 'o e naunau mo e koloa 'a e taulanga.

70. Ka 'i ai ha taha 'oku ne fai fakalotokovi 'a hono 'ave, maumau'i, faka'auha, pe tene maumau pe fakalavea'i 'i ha founa kehe ha naunau 'o ha taulanga pe ha koloa 'a e Ma'u Mafai pe 'oku ne fakafaingata'a'i pe ta'ofi fakalotokovi 'a e taulanga naunau ko ia pe koloa ke 'oua 'e lava 'o faka'aonga'i pe ngaue 'i he founa 'oku taumu'a ke faka'aonga'i pe ngaue'aki ki ai 'oku ne fai ha hia pea kuo pau 'e ala mo'ua 'oka halaia ki ha mo'ua pa'anga 'e 'ikai laka hake 'i he \$20,000 pe ko e nofo popula 'i he vaha'a taimi 'e 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 2 pe fakatou'osi, fakataha mo e pau ke ne totongi ha totongi huhu'i ki he Ma'u Mafai 'i he lahi e tu'utu'uni 'e he Fakamaau'anga.

Hia fekau'aki mo e Ma'u 'a e ngaahi Vaka.

71. Ka 'i ai ha taha 'i ha taulanga

- (a) tukuange pe 'ave fakalotokovi pea ta'e 'i ai ha'ane totonu fakalao mei hono tau'anga pe no'o'anga 'i loto pe 'i ha tafa'aki tau'anga vaka pe uafu, ha fa'ahinga vaka ta'e tomu'a fakangofua pe fakamafai'i 'e he 'Eikivaka pe taha 'oku 'a'ana 'a e vaka pe 'e taha 'oku ne pule'i 'a e tau'anga vaka pe uafu; pe
- (b) fana'i ha me'atau ta'e tomu'a ma'u ha ngofua mei he Ma'u Mafai pe ta'e 'i ai ha totonu fakalao tukukehe ka ko e taumu'a ke fakahaa'i ha faka'ilonga fakatu'utamaki lahi pe ko ha taumu'a fakalao kehe; pe
- (c) 'unuaki'i, maumau'i pe kaunoa kehe 'i ha faka'ilonga faifolau vaka; pe
- (d) faka'ahu 'i ha fa'ahinga founa pe 'o ha vaka 'oku 'i he taulanga, pe te ne fakalili pe tutu ha valita (pitch), lesini, lolo topenitaine pe ha fa'ahinga lolo pe huhu'a vela ngofua pehe 'i ha vaka, pe te ne fai ha hoko pe tu'usi 'o ngaue'aki 'a e naunau kasa pe naunau 'uhila ta'e fakangofua 'e he Ma'u Mafai; pe
- (e) ngaue'aki 'a e afi ke to'o 'aki ha sipiliti, lolo topenitaine pe ha ngaahi lolo pe ha fa'ahinga huhu'a velangofua 'i ha vaka; pe
- (f) maumau'i ha vaka lolotonga 'oku no'o pe te ne ngaue'aki ha naunau kasa ki ha ngaue monomono 'i ha no'o'anga vaka, tukukehe kuo foaki ki ai ha ngofua tohi 'e he Ma'u Mafai 'o fakatatau ki ha ngaahi tu'unga 'e fokotu'u 'e he Ma'u Mafai;

'oku ne fai ha hia pea kuo pau 'e ala mo'ua 'oka halaiia ki he mo'ua pa'anga 'e 'ikai laka hake 'i he \$20,000 pe ko e nofo popula 'i he vaha'a taimi 'e 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 2 pe fakatou'osi.

72. (1) 'Oku fai 'e he taha kotoa pe ha hia 'i he Lao ni 'a ia 'oku ne li, tukuange, tuku, fakatupu, tuku ke hoko pe fakangofua ke li, tukuange, pe tuku ha me'a fakatu'utamaki ki ha ngaahi vai 'o ha taulangu. 'Ulu'i 'i ha taulangu.

(2) Kuo pau ko e taukapo ia ki he faka'ilo 'i he kupusi'i(1) 'o e kupu kapau 'oku fakamo'oni'i 'e he Faka'iloa na'e taau ke fakahoko 'a e ngaue kuo launga'i koe'uhi ko e 'i ai ha tu'unga fakatu'utamaki ki he mo'ui, pe na'e fakatupu 'e ha fakatu'utamaki na'e 'ikai to e lava ke ta'ofi, fepaki pe ko ha tukia pe mahaia.

(3) 'Oku fai 'e he taha kotoa pe 'oku ne maumau'i 'a e tu'utu'uni ha hia pea 'oku ne ala mo'ua 'o ka halaiia ki ha mo'ua pa'anga 'e 'ikai laka hake 'i he \$25,000 pea ke ne totongi 'a e pa'anga ko ia 'e ala fakafuofua'i 'e he Fakamaau'anga fekau'aki mo e ngaahi fakamole mo e ngaahi totonu kuo hoko tupu pe 'i hono to'o pe fakama'a pe fakamovete 'o ha me'a fakatu'utamaki 'oku kau ki ai 'a e hia.

(4) Koe'uhi ko e ngaahi taumu'a 'o e kupu ni, 'oku 'uhinga 'a e "me'a fakatu'utamaki" ki ha me'a 'a ia kapau 'e 'ai ki he tahi, 'e malava ke ne fakatupu ha ngaahi fakatu'utamaki ki he mo'ui 'a e tangata, ke ne maumau'i 'a e ngaahi mo'ui mo e ngaahi me'a mo'ui 'o tahi, ke ne maumau'i 'a e ngaahi faingamalie 'o tahi pe ke ne uesia 'a e ngaahi 'aonga totonu kehe 'o e tahi.

KONGA XII - NGAahi TU'UTU'UNI KI HE NGAahi ME'A KEHEKEHE

73. (1) 'I he taimi kotoa pe 'oku hoko ai ha maumau ki ha koloa 'a e Ma'u Mafai ko e fakatupu 'e ha vaka pe 'e ha taha 'oku ngaue ai, ko e totongi ki hono fakalelei'i 'o e maumau ko ia 'e ma'u ia 'e he Ma'u Mafai mei he 'Eikivaka, tokotaha 'oku ne tokanga'i 'a e vaka, taha 'oku 'a'ana pe fakafofonga. Ala mo'ua 'a e 'Eikivaka, taha 'oku 'a'ana ki ha maumau.

(2) 'E ngofua ki he Ma'u Mafai ke ne ta'ofi ha vaka pehe kae'oua kuo totongi 'a e totongi ki hono fakalelei'i 'a e maumau pe totongi ki he Fakamaau'anga totonu 'a e malu'i 'i ha lahi pea 'i ha founa 'e loto ki ai 'a e Ma'u Mafai.

74. (1) 'E ngofua ki ha taha 'o e kau ngaue 'a e Ma'u Mafai 'e ta'ofi ha taha 'oku ma'u 'oku ne fai, pe 'oku 'i ai ha 'uhinga ke ne tui ai kuo ne fai ha hia 'i he Lao ni. Mafai ke ta'ofi.

(2) Ko ha taha kuo ta'ofi 'i he kupu ni kuo pau ke 'oatu leva ki he kau Polisi.

75. Ko ha taha ngaue 'o e Ma'u Mafai 'oku 'i ai ha 'uhinga lelei ke ne tui ai 'oku 'i ai ha taha kuo ne fai ha hia 'i he ngaahi tu'utu'uni 'o e Lao ni 'e ngofua ke ne 'eke ki he taha ko ia ke ne 'oange ha fakamo'oni ko hai ia. Ko ha taha pehe 'oku ne fakafisi ke 'oange ha fakamo'oni pehe pe 'oku ne loto ke talahala'i ha fakamatala pehe 'oku ne fai ha hia pea 'oka halaiia kuo pau ke ala mo'ua pa'anga 'o 'ikai to e laka hake 'i he \$1,000. Fakamo'oni ko hai ia.

**Ngaahi tohi
Fakapulipuli.**

76. (1) Ko e ngaahi tohi ko ia 'oku faka'ilonga'i "'Oatu 'i he Fakapulipuli Fakakomesiale" pe "Fakapulipuli Fakakomesiale" kuo pau 'e 'ikai ke lava ke sio ki ai 'a e kakai fakalukufua.

(2) Neongo 'a e kupusi'i(1), 'e ngofua ki he Minisita ke ne tu'utu'uni ke tukuange 'a e ngaahi tohi kuo lau ki ai 'i he kupusi'i(1) kapau'i he'enc fakakaukau 'oku 'ikai ke pelepelengesi fakakomesiale pea 'oku lelei ki he kakai ke fai pehe.

**Ngaahi
me'angaue 'e
'ikai ala
fakatautuki.**

77. Ko ha me'angaue, naunau 'a e Ma'u Mafai 'oku 'i ha feitu'u 'i tu'a mei he feitu'u 'o e Ma'u Mafai, ko e me'angaue pe naunau ko ia kuo pau 'e 'ikai ke ala fakatau tuki pe 'ave 'o fakahoko 'aki ha ngaue fakalao ki ha taha kehe.

**Ngaahi
Tu'utu'uni.**

78. 'E ngofua ki he Minisita 'i he loto ki ai 'a e Kapineta ke ne fa'u ha ngaahi tu'utu'uni ke fakahoko 'aki mo fai 'a e ngaahi taumu'a 'o e Lao ni.

**Ngaahi
Tu'utu'uni
Tu'uma'u pe
Ngaahi
Tu'utu'uni ki he
Ngaue.**

79. (1) 'E ngofua ki he Poate ke ne fa'u ha Ngaahi Tu'utu'uni Tu'uma'u pe Ngaahi Tu'utu'uni ki he Ngaue ki he va'a pule, pule'i mo hono tauhi 'o e, pea mo hono tauhi 'a e tu'unga lelei 'o ha taulanga pea ki hono fakahoko mo fai fakalukufua 'a e ngaahi taumu'a 'o e Lao ni pea tautefito, ta'e tene uesia 'a e fakalukufua 'o ia 'i mu'a pea 'e ngofua kene fa'u ha Ngaahi Tu'utu'uni Tu'uma'u pe Ngaahi Tu'utu'uni ki he Ngaue 'o felave'i mo e ngaahi me'a ni:-

- (a) tu'utu'uni 'a e fe'alu'aki 'a e vaka mo e fe'alu'aki 'a e me'alele;
- (b) tu'utu'uni ki he ngaahi me'a kotoa ko ia 'a ia 'e fiema'u felave'i mo e ngaahi maama taulanga, ngaahi poe, ngaahi maama kamo mo e ngaahi faka'ilonga mo ta'ofi mo tu'utu'uni ki hono to'o 'o e ngaahi fakafaingata'a'ia pe faingata'ia'anga 'o e faifolau;
- (c) fakamahino, fakaha, fakamatala mo tu'utu'uni 'a e fakalele 'o e ngaahi uafu mo e ngaahi tau'anga fetukutuku 'a ia 'e fakahifo pe fakaheka ai 'a e ngaahi koloa pe fakaheka ki he ngaahi vaka pea mo e founa mo e ngaahi tu'unga 'a ia kuo pau ke fakahoko 'aki hono fakahifo mo fakaheka, pea mo hono liliu 'a e tu'unga 'o e ngaahi vaka 'oku fakahifo mo fakaheka;
- (d) tu'utu'uni hono fokotu'u pe langa 'o e ngaahi uafu mo e ngaahi tau'anga fetukutuku 'i ha taulanga 'a ia 'oku fakalaka mai 'i ha fa'ahinga founa pe ki he ngaahi tahi ko ia;
- (e) tu'utu'uni ki he ngaahi tu'unga si'isi'i taha 'o e ngaahi misini mo e ngaahi me'angaue (kehe mei he ngaahi misini mo e ngaahi me'a ngaue 'oku uta 'i he vaka) 'oku ngaue'aki ki hono fakaheka mo fakahifo 'o e ngaahi koloa;
- (f) tauhi ke 'ata'ata 'a e ngaahi hu'anga 'i ha maakupu 'oku ne pehe 'oku fiema'u 'i loto 'i ha taulanga pe tau'ofi ki he ngaahi uafu, no'o'anga vaka ki he kau pasese, no'o'anga mo e ngaahi ngaue tatau kehe 'i he pe hoko atu ki ai pea mo hono faka'ilonga'i 'a e ngaahi feitu'u ko ia ke 'ata'ata;

- (g) tu'utu'uni 'a e li taula, fakama'u, tau mo e mavahe, mo e fusi ki uafu 'o e kotoa 'o e ngaahi vaka pea mo hono ngaue'aki 'o e maca fakahangatonu vaka, ngaahi poe nono'o'anga mo e ngaahi seini mo e ngaahi me'a nono'o'anga kehe pea mo hono 'oatu 'a e ngofua, 'i he ngaahi tu'unga ko ia 'oku pehe 'e he Ma'u Mafai 'oku taau ki hono tauhi pe li 'o e ngaahi taula pe nono'o'anga pe poe fakatautaha;
- (h) tu'utu'uni hono ngaue'aki 'o e ngaahi li taula'anga, ngaahi uafu, mo e tau'anga fetukutuku mo e fe'unu'aki 'a e ngaahi vaka, kakai mo e ngaahi me'alele, mo ta'ofi 'a e fakafe'atungia 'i he ngaahi li taula'anga pea 'i he ngaahi funga uafu mo e ngaahi tau'anga fetuku pea fakapapu'i 'a e malu 'a e ngaahi feitu'u ko ia mo e koloa 'i ai;
- (i) tu'utu'uni 'i hono ngaue'aki 'e he ngaahi vaka 'a e ngaahi me'aifi, ngaahi ongo fakatokanga mo e ngaahi me'angaue tatau kehe pea mo e ngaahi faka'ilonga ke ngaue'aki mo e ngaahi ngaue ke fai 'oka hoko ha vela 'i he taulanga;
- (j) fakamalohi'i mo tu'utu'uni 'a e ngaue'aki 'o e ngaahi maama faka'ilonga 'e he ngaahi vaka pea mo e ngaahi ngaue 'e he ngaahi vaka 'oku nau folau 'i he ngaahi tahi 'o ha taulanga ke ta'ofi ha hoko 'a e ngaahi fakatu'utamaki;
- (k) tu'utu'uni ki he 'Eikivaka 'o e vaka takitaha ke fakaha 'ene taumu'a, ke 'oatu 'a e tohi fakamo'oni 'o e Lesisita hano 'eke, pea ke 'ave ha tatau 'o e tohi fakahifo kotoa pe pe tohi 'o e uta pe tohi kehe 'o e ngaahi koloa 'oku 'amanaki ke fakahifo;
- (l) fakamahino'i 'a e ngaahi fakamatala ke 'oatu 'e he kau 'Eikivaka, kinautolu 'oku 'a'ana, mo e kakai kehe fekau'aki mo e vaka 'oku tau mai mo folau atu pea mo e ngaahi koloa kuo 'i ha taulanga fakaheka pe kuo fakahifo, mo e taimi mo e founga 'a ia kuo pau ke 'oatu ai 'a e ngaahi fakamatala ko ia.
- (m) tokanga'i, tu'utu'uni mo pule'i 'o e fakahifo mo e fakaheka uta mo e ngaahi ngaue kehe 'oku fakahoko 'i loto 'i ha taulanga pea kapau 'oku ne pehe 'oku taau, tu'utu'uni ki hono laiseni ia;
- (n) tapui hono fakaheka pe fakahifo 'o e ngaahi koloa fakatu'utamaki mei ha vaka pe 'unuaki 'i loto 'i ha feitu'u 'o e taulanga, tukukehe 'oka fakatatau ki he Kouti Fakavaha'apule'anga ki he ngaahi Kkoloa Fakatu'utamaki 'i Tahi pe ha Ngaahi Tu'utu'uni Tu'uma'u, Ngaahi Tu'utu'uni ki he Ngaue kuo fakakau 'i ha Tu'utu'uni Taulanga makehe kuo tu'utu'uni 'e he Ma'u Mafai;
- (o) tu'utu'uni hono tali, tauhi mo hono 'ave 'o e ngaahi koloa 'i loto pea mei he ngaahi feitu'u 'o e Ma'u Mafai, pea mo hono fakaha 'a e founga ke ngaue'aki ki hono tokanga'i 'o e ngaahi koloa 'a ia kuo maumau kimu'a hono fakahifo pe 'a ia 'oku lau kuo maumau pehe;

- (p) tu'utu'uni hono sivi mo hono vakai'i ha me'alele, puha, kato pe 'uta 'a e pasese 'i ha 'i ai ha 'uhinga ke fai ha tui 'oku mau 'e he ngaahi koloa 'oku 'i ai kuo te'eki ke totongi 'a hono ngaahi tute pe ngaahi totongi;
- (q) tu'utu'uni hono taulani 'o e pe tokoni kehe ki he ngaahi vaka pea mo e ngaahi taulani mo e ngaahi tu'unga 'o e taulani pe tokoni pehe;
- (r) tu'utu'uni hono tauhi ma'a 'a e ngaahi potu tahi kuo 'amaka'i mo e ngaahi ngaue kehe 'a e Ma'u Mafai pea mo e tahi 'o e taulanga pea ta'ofi hono laku pe tukuange pe ko hono fakahu 'o e loto, veve pe ngaahi me'a kehe ki ai pe 'i hono fanga;
- (s) tu'utu'uni 'o e ngaahi me'a tanaki'anga 'o hange kuo tu'utu'uni 'e he Konivesio Fakavaha'apule'anga ki hono Ta'ofi hono 'Ufi'i 'a Tahī (MARPOL 73/78), fokotu'utu'u ki hono fokotu'u 'o e ngaahi me'angaue ni 'e he ni'ihi kehe mei he Pule'anga 'oka ala lava, pea ke fakapapau'i 'oku fakahoko taimi totonu 'a e ngaahi ngaue ko 'eni;
- (t) tu'utu'uni ki he ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi tu'unga ki hono fakatau atu mo hono 'oatu 'a e vai ma'a 'e he Ma'u Mafai;
- (u) tu'utu'uni ki hono fakama'a, faka'ahu, mo faito'o tamate siemu 'o e ngaahi fale, ngaahi uafu, ngaahi vaka mo e uta;
- (v) tu'utu'uni hono ngaue malu mo faingamalie 'aki 'o e ngaahi uafu, ngaahi tau'anga fetukutuku, ngaahi feitu'u tu'uta'anga, mo e ngaahi fale 'oku tauhi 'e he Ma'u Mafai;
- (w) tu'utu'uni hono ngaue'aki 'i he taulanga 'a e ngaahi sitima iiki, ngaahi 'iote, vaka 'eve'eva, ngaahi papa fanifo, mo e ngaahi me'a fakaheheke 'i tahi;
- (x) pule'i 'a e taimi ke totongi ai 'a e ngaahi totongi ki he ngaahi koloa 'oku 'uta atu pe ma'u mai;
- (y) fakamahino 'a e founa ki hono totongi 'o e ngaahi totongi pe tu'unga totongi 'oku ala totongi 'i he Lao ni, fakafaingofua hono tanaki mo ta'ofi 'a e kalo mei hono totongi;
- (z) fakapapau'i 'oku 'aa'i takatakai 'oka fiema'u ke fakapapau'i 'oku 'ikai hu ki ai 'a e kau halaloto'api pea 'oku malu fe'unga ke fakapapau'i 'oku malu lelei 'a e kotoa 'o e ngaahi koloa 'i loto 'i he taulanga 'o 'ikai ala kaiha'asi pea/pe maumau;
- (aa) tapui ha ngaue 'a ia 'i he fakakaukau 'a e Ma'u Mafai 'oku 'ikai fiema'u.

(2) 'E ngofua ki he Ma'u Mafai, 'aki 'a e fakangofua 'e he Poate ke faka'ata ha vaka pe fa'ahinga kalasi pe fotunga 'o ha vaka mei he kotoa pe kongā 'o e Ngaahi Tu'utu'uni Tu'uma'u, Ngaahi Tu'utu'uni pe Ngaahi Tu'utu'uni ki he Ngaue kuo fa'u fakatautu ki he kupusi'i fakamuimui kuo toki 'osi.

80. Tukukehe ka 'i ai ha tu'utu'uni kehe, kuo pau 'e 'ikai ha me'a 'i he Lao ni te ne faka'ata 'a e Ma'u Mafai pe ngaahi uafu, ngaahi taulanga pe ngaahi ngaue kehe 'a'ana mei he ngaahi tu'utu'uni 'o e Lao ki he folau vaka.

Lao ki he Folau
Vaka.

81. Kuo pau ke ha'i 'e he lao ni 'a e Pule'anga.

Ha'i 'a e
Pule'anga.

TEPILE

Fakamatala'i Fakalao 'o e Taulanga mo e ngaahi Feitu'u 'o e Taulanga

TAULANGA NUKU'ALOFA - TONGATAPU

Ko e Taulanga Nuku'alofa 'oku kau ki ai 'a e ngaahi feitu'u kotoa 'i foto 'o hange ko ia 'oku fakamatala'i 'i lalo, ta'e kau ki ai 'a e ngaahi motu mei he laine ngata'anga 'o e tahi lahi.

Ko ha laine hangatonu 'oku ne fakafehokotaki 'a e ngaahi tu'u'anga ko 'eni 'o kamata:-

Mei he	Latitute	21°06.8'S	Longitute	175°14.3'W
ki he	"	21°05.0'S	"	175°14.3'W
ki he	"	21°05.0'S	"	175°14.8'W
ki he	"	21°03.0'S	"	175°14.8'W
ki he	"	21°02.7'S	"	175°15.0'W
ki he	"	21°02.7'S	"	175°15.3'W
ki he	"	21°03.0'S	"	175°15.6'W
ki he	"	21°04.6'S	"	175°15.6'W
ki he	"	21°04.6'S	"	175°17.0'W
ki he	"	21°04.0'S	"	175°17.0'W
ki he	"	21°04.0'S	"	175°17.5'W
ki he	"	21°05.0'S	"	175°17.5'W
ki he	"	21°05.0'S	"	175°19.4'W
ki he	"	21°03.8'S	"	175°19.4'W
ki he	"	21°03.8'S	"	175°20.0'W
ki he	"	21°01.6'S	"	175°20.0'W
ki he	"	20°56.5'S	"	175°11:0'W
ki he	"	21°01.5'S	"	175°07.0'W
ki he	"	21°05.8'S	"	175°07.0'W
ki he	"	21°05.8'S	"	175°04.0'W
ki he	"	21°07.7'S	"	175°04.0'W
ki he	"	21°07.17S	"	175°06.0'W
ki he	"	21°07.5'S	"	175°09.1'W

Pea, fakatonga ki he tu'u'anga 'i he Latitute 21°08.5'S Longitute 175°09.1'W pea mo ha laine fakahihifo 'o muimui 'i he ngata'anga 'o e tahi lahi 'o a'u ki he tu'u'anga kamata'anga 'i he Latitute 21°06.8'S Longitute 175° 14.3'W.

Pea mo e kekeke taulanga 'oku lisi ki he Ma'u Mafai.

Na'e fakahoko 'e he Fale Alea 'i he 'aho 1 'o 'Okatopa 1998.

BY AUTHORITY:

S. T. TAUMOEPEAU, Government Printer,
1998.